

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

OVERSPEL VAN DE MAN, GROND TOT ECHTSCHIEDING

Terminologie

1. Het woord « overspel » wordt in Franck's « Etymologisch Woordenboek der Nederlandse taal » (1) als volgt verklaard : Overspel znw. o, mnl. overspel o. = mhd. überspil, Teuth. averspil, averspel, mnd. overspil, overspel o « overspel ». *Spel, spelen* werden vroeger vaak gebruikt voor « coïre ».

Coïre, ook coir of cohir geschreven, had de betekenis van « faire le coit ». Als voorbeeld vinden wij ondermeer in Godefroy's « Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous les dialectes du IXe au XVe siècle » (2) : « Les eunuques ne peuvent bien coïre ».

In een vorige uitgave van zijn woordenboek (1892) had Franck gezegd dat het voorvoegsel *over-* de betekenis had van « bovenmatig, buitenmatig ». Men kan gemakkelijk de semantische verglijding vermoeden die het woord volgde om van « buitenmatig cohabiteren » te komen tot de huidige betekenis.

Het Franse woord « adultère » komt volgens von Wartburg (3) van het oud Frans woord « avantire ». Dat wou zeggen : « crime de celui qui viole la foi conjugale » (4).

2. In onze moderne verklarende woordenboeken vindt men V^o *overspel (adultère)* : « schending van de huwelijksrouw » (« violation de la foi conjugale »).

Dat lijkt vrij vaag. Juridisch werd het begrip door de rechtspraak veel scherper omlijnd. Opdat er overspel zou wezen moet er een volledige lichamelijke gemeenschap plaats gegrepen hebben. In 1909 verklaarde het hof van Brussel : « l'adultère exige, pour son existence juridique, l'union consommée des sexes » (5).

Een goede tien jaar geleden wijdde de Hoge Raad der Nederlanden omzeggens een volledige uitspraak aan het vastleggen van een definitie. *Feitelijk* waren volgende gegevens voorhanden. Een gehuwd man was er van beticht geworden met een vijftienjarig meisje overspelige betrekkingen gehad te hebben. Deze laatste had aan de rechter, belast met behandeling van strafzaken verklaard « dat de man zijn in erectie zijnde lichaamsdeel door een pijp van haar broek in het hare bracht, waarna hij op- en neergaande bewegingen maakte... » De arrondissementsrechtbank van

Breda had het overspel bewezen geacht maar in hoger beroep was het hof van 's Hertogenbosch de tegenovergestelde mening toegedaan. Het steunde zich daarbij op volgende gegevens :

— op het ogenblik dat het contact plaats had gehad, was Z. slechts ongeveer 15 jaar oud en

— het was niet gebleken dat zij te voren reeds met een man vleselijke gemeenschap had gehad;

— daarenboven had zij zich — toen zij als getuige onder eed gehoord werd — beperkt tot de verklaring dat de man zijn mannelijkheid tegen haar vrouwelijkheid gebracht had.

Het hof besluit — en dit principe zou door de Hoge Raad der Nederlanden bekrachtigd worden — « dat het brengen van de mannelijkheid tegen de vrouwelijkheid nog niet een vleselijke gemeenschap teweeg brengt als voor het plegen van overspel vereist is, ook niet indien daarbij een zaaduitstorting plaats heeft » (6).

Het beginsel ligt dus vast : de man moet de roede in de vagina gebracht hebben, opdat er juridisch gezien van overspel sprake zou kunnen zijn (7).

Quid echter indien dit wel het geval geweest is, maar de ejaculatie buiten de schede heeft plaats gegrepen ? Of nog, als het om een of ander reden — ik denk b.v. aan een toestand van sterke dronkenschap — tot geen zaadlozing gekomen is ? Kan een dergelijke *coïtus interruptus* beschouwd worden als een « union consommée des sexes » ? Ik meen van wel. Ten eerste, omdat hier een *werkelijke vereniging* van de partners geweest is. Ten tweede, omdat een dergelijke manier van doen (terugtrekken van het mannelijk lid) vaak schijnt voor te komen tussen echtelieden. Wat voor het eenvoudig juxtaposeren niet het geval is.

2 bis. In het kanoniek recht vinden wij dezelfde beginselen weer : het overspel moet zijn « consummatum actu copulae ». Daarmee worden gelijkgesteld de sodomie (gepleegd met een ander persoon dan de echtgenoot) en de omgang met dieren. Indien er geen zaaduitstorting geweest is, of als er wél een was, maar buiten de schede, bestaat er eveneens een grond tot scheiding van tafel en bed (8).

Historiek

3. In het klassiek Romeins recht was het onderhoud van een bijzit door de man vaak een grond tot «repudium»: «si dans la maison conjugale le mari préfère rester avec une autre femme, ou si, dans la même ville, il cohabite d'une manière constante avec une autre femme...» (9)

4. Onder het oud regime bestond de echtscheiding als zodanig niet. Men kende enkel de scheiding van tafel en bed, door *Pothier* «séparation d'habitation» genoemd. De gronden daartoe waren niet duidelijk vastgelegd. Het appreciatievermogen van de rechter was omzeggens soeverein. Eén zaak stond echter vast: overspel van de man werd niet als erg genoeg beschouwd opdat de vrouw de scheiding zou kunnen aanvragen. Zelfs niet, als de bijzit in de echtelijke woning onderhouden werd. Overspel van de vrouw daarentegen kon wél door een «séparation d'habitation» gesanctioneerd worden. Dit verschil vindt *Pothier* vanzelfsprekend om een tweevoudige reden:

1° «l'adultère que commet la femme, est infiniment plus contraire au bon ordre de la société civile, puisqu'il tend à dépouiller les familles, et à en faire passer les biens à des enfants adultérins qui y sont étrangers; au lieu que l'adultère commis par le mari, quoique très criminel en soi, est à cet égard sans conséquence» (10).

(Dezelfde idee vinden wij al terug in de befaamde «Siete Partidas» van Alfonso X, koning van Castilië (13e eeuw): «...del adulterio della muger puede venir al marido gran dano. Ca si se emprenasse de aquel con quien fizo el adulterio, vernia el figo extrano heredero en uno con los sus fijos; lo que non auernia a la muger del adulterio que el marido ficiese con otra...» (11).

2° «...il n'appartient pas à la femme, qui est une inférieure, d'avoir inspection sur la conduite de son mari, qui est son supérieur. Elle doit présumer qu'il lui est fidèle, et la jalousie ne doit pas la porter à faire des recherches de sa conduite» (12).

(Volgens de «Siete Partidas» werpt het overspel van de man geen smet op de eer van de vrouw. Het omgekeerde is echter wél waar: «los danos et las deshonrras, no son yguales (porque) del adulterio que face el varón con otra muger non nace dano nin deshonrra a la suya, porque del adulterio que face su muger con otro, finca el marido deshonrrado» (13).

De idee van de onontbindbaarheid van het huwelijk dient toegeschreven aan de invloed van de Roomse Kerk. Deze verkoos zelfs het Engels Schisma van Hendrik VIII als een voldongen feit te aanvaarden, eerder dan het overspel van de Angelsaksische vorst te wettigen. Tegen de onverbreekbaarheid van de huwelijksband zal in de eerste plaats gereageerd worden door de Encyclopedisten. Volgens *Diderot* is het levenslang huwelijk een misbruik: «c'est... la tyrannie de l'homme qui a converti la possession de la femme en une propriété» (14). Steeds volgens deze wijsgeer is het schaamtegevoel («pudeur») maar een uitvinding, net als de kleding trouwens (15). Hij vermeldt de gebruiken van Tahiti, waar de huwelijken in sommige gevallen maar een maankering duren (16) en waar men zonder formaliteiten scheidt als er moeilijkheden zijn (17). Op te merken overigens dat de bepaling van het begrip «huwelijk» er zeer eenvoudig is. Een «plechtig» contract is het zeker niet. Een loutere overeenkomst volstaat met als inhoud: «Le consentement d'habiter une même cabane, et

de coucher dans le même lit, tant que nous nous y trouverons bien» (18).

5. Onder drang van de individualistische ideeën van de Republiek werd de echtscheiding weer ingevoerd, door de wet van 20 september 1792. Zeven echtscheidingsgronden — geldend voor beide echtgenoten — werden voorzien, waaronder «gekende zedelijke losbandigheid gedurende het huwelijk» («dérèglement de mœurs notoire pendant le mariage»). Voor het eerst sedert het Romeins recht kon de vrouw weer de echtscheiding bekomen op grond van overspel vanwege de man.

6. Hoe zou, enkele jaren later, het probleem opnieuw onderzocht worden in de voorbereidende werken van het Burgerlijk wetboek?

Raadsheer van State *Emmery* had voorgesteld dat bewezen overspel *steeds* een grond tot echtscheiding zou wezen. Daarentegen verzette zich zijn collega *Defermon*: het overspel van de man moest niet gesanctioneerd worden. De aangevoerde reden laat ons perplex: «il est contre les mœurs et contre la décence de permettre à une femme de faire valoir une semblable cause». Op dit tegenvoorstel werd gereageerd door *Boulay*: het overspel zou wel bestraft worden als de man zijn bijzit in de echtelijke woning doen verblijven had. Daarmee kon *Roederer* het weer niet eens zijn: nooit heeft, volgens hem, de wet dergelijk wangedrag van de echtgenoot bestraft. Zelfs niet burgerlijk. Ten allen tijde heeft men immers gezegd: «Tori conjugalis maritus solus vindex». Daarenboven zou het tegen de goede zeden indruisen aan een vrouw toe te laten zich erover te beklagen dat haar man haar verwaarloost en dat zijn attenties naar een bijzit gaan! Dichter bij ons staat het betoog van raadsheer *Regnier*: er moet gelijkheid bestaan tussen de echtgenoten. Men staat immers de echtscheiding toe om de man en de vrouw te beletten ongelukkig te zijn. Welnu, elke reden die de echtelijke vereniging een wrange smaak kan geven heeft niet minder effect voor de vrouw dan voor de man. Ten slotte werd het hoger vermeld amendement van *Boulay* aanvaard (19).

7. Zo zou dan uiteindelijk het beginsel tot stand komen dat in ons land nog steeds van kracht is. «De vrouw kan echtscheiding vorderen op grond van overspel van haar man, wanneer hij zijn bijzit in de gemeenschappelijke woning gehouden heeft» (artikel 230 B.W.).

7-bis. In onze huidige stand van wetgeving kan overspel van de man ook tot echtscheiding aanleiding geven zonder dat er onderhoud van bijzit geweest is. De actie wordt dan gesteund op de «belediging van erge aard», naar luid van artikel 231 van het Burgerlijk wetboek. Wij onderzoeken achtereenvolgens de beide gevallen.

I. Onderhoud van bijzit in de gemeenschappelijke woning.

A. Verklaring van de terminologie van artikel 230.

a. Onderhoud (van bijzit).

8. De term *onderhoud* veronderstelt in de eerste plaats een zekere regelmaat en een min of meer lange duur van de periode tijdens dewelke er geslachtelijk verkeer bestaan heeft. Een oud vonnis van de burgerlijke rechtbank van Brussel stond weliswaar het tegenovergesteld principe voor: één enkel feit van overspel,

bedreven in de echtelijke woning volstaat. Immers : « ...la loi en se servant des expressions tenir une concubine dans la maison commune a seulement voulu, à la différence de l'adultère commis par la femme, que l'adultère commis par le mari fût accompagné d'une circonstance aggravante... » (20).

Commentaar bij deze uitspraak doet opmerken dat deze beslissing de enige is welke ooit in die zin geveld werd. Het is ook de enige gebleven. Regelmatig heeft de rechtspraak de nadruk gelegd op het voortdurend karakter dat de betrekkingen moet kenmerken. In 1957 nog verklaarde ons Hof van Cassatie : « ...le législateur belge ne retient... l'adultère du mari comme cause de divorce que si le mari a eu habituellement un commerce coupable avec une concubine dans la maison commune » (21).

De term « habituellement » kan echter aanleiding geven tot betwisting en zelfs tot tegenstrijdigheid in de jurisprudentie. Zo besliste het hof van Gent, in 1880, dat een termijn van drie weken lang genoeg is om van « onderhoud van bijzit » te mogen gewagen (22). Amper tien jaar later werd — op hetzelfde echelon van rechtspraak (hof van Brussel) te verstaan gegeven dat een twee maand lang samenleven té kortstondig is opdat artikel 230 B.W. van toepassing zou kunnen zijn. De minnaars hadden samengeleefd in augustus en september 1889; het hof ziet daarin niets meer dan « relations passagères » (23).

Controle heeft het Hof van Cassatie hier niet; het geldt een feitelijke kwestie.

9. *Onderhoud* impliceert ook dat de betrekkingen plaats moeten gehad hebben met *dezelfde* persoon. Zo verklaarde het Openbaar Ministerie bij het hof van Gent dat het feit driemaal de nacht doorgebracht te hebben met een blonde vrouw, tweemaal met een andere en één keer met nog een derde niet mocht leiden tot de kwalificatie « onderhoud van bijzit in de gemeenschappelijke woning » (24).

10. Uiteindelijk werd vastgelegd dat *onderhoud* niet noodzakelijkerwijze een geldelijke tegemoetkoming ten voordele van de bijzit veronderstelt.

De wet heeft immers niet de vrijgevigheid van de man willen bestraffen, maar wel de smaad die de wettige echtgenote ondergaat door de buitensporigheden die in de gemeenschappelijke woning plaats vinden (25). Een recent arrest bekrachtigt nogmaals dat er geen noodzakelijk verband bestaat tussen het overspel, voorzien in artikel 230 van het Burgerlijk wetboek en het feit of de minnares al dan niet geldelijke vergoeding voor haar bereidwilligheid in ontvangst mocht nemen : « si la demanderesse ajoutait que son mari avait entretenu cette femme, c'est-à-dire qu'il lui avait fourni des prestations en argent, cette circonstance était dépourvue de pertinence, l'article 230 du Code civil n'ayant pas égard au caractère vénal ou désintéressé des relations pour déterminer l'adultère qu'il prévoit » (26).

b. *Bijzit*.

11. Ten welke titel ook de minnares zich in de echtelijke woning kwam vestigen heeft geen belang. Tevergeefs zou een man opwerpen dat men de dienstmeid niet als concubine mag beschouwen : « à quelque titre que cette personne soit entrée dans la maison des époux, elle change de condition par son commerce avec le chef de cette maison... » (27).

Dezelfde redenering geldt voor familieleden (b.v. nichtje van de vrouw (28) of de man (29)).

Hoe de feiten kunnen bewezen worden ?

Zware vermoedens volstaan.

Bijvoorbeeld : het feit in nachtgewaard met een vrouw, die in dezelfde kledij is, in een bed gevonden te worden (30). De Nederlandse jurist Asser formuleert het beginsel als volgt : « Het bewijs van overspel zal doorgaans slechts door vermoedens kunnen geleverd worden. In de praktijk wordt zodanig vermoeden veelal afgeleid uit het nachtelijk samenzijn van één der echtgenoten met een derde in één vertrek, waarin zich slechts één bed bevindt » (31).

Een ander voorbeeld vinden wij in een arrest van het hof van Brussel (32).

In feite :

— een nichtje, dat de vrouw weinige tijd na haar huwelijk bij zich genomen had, was zwanger geworden en had een kind gebaard;

— de echtgenoot gedroeg zich jegens de nieuwgeborene als een vader door de « zorgen en blijken van tederheid waarmee hij moeder en kind omringde »;

— sedert de geboorte van de nu elfjarige had hij alle onderhouds- en onderwijskosten gedragen zonder dat eiseres zich daarover ooit beklagde had...

Het hof bekrachtigde een voorafgaand vonnis van de burgerlijke rechtbank van Brussel, die geoordeeld had dat er onderhoud van bijzit in de echtelijke woning geweest was.

Volledig onaanvechtbaar lijkt een dergelijke uitspraak toch niet. De vrouw had immers haar actie maar ingesteld na vijftien jaar huwelijk. Had men haar, zoals dat vaak in andere echtscheidingsaangelegenheden gebeurt, niet moeten afwijzen op grond van het agadium « volenti non fit iniuria » ?

In een ander, bijna analoog geval, werd de scheiding van tafel en bed toegestaan, ditmaal echter niet gegrond op artikel 230, maar wel op de « belediging van erge aard » die uit volgende feiten voortvloeide :

— als ongehuwde liet appellant zijn huishouden doen door een jong nichtje;

— op vijftigjarige ouderdom trouwt hij met een vrouw die meer dan tien jaar ouder is dan hij;

— enkele dagen na dit huwelijk stemt hij er in toe — op aandringen van zijn echtgenote — het nichtje uit de gemeenschappelijke woning te doen vertrekken;

— weinige tijd nadien echter ontvangt hij ze er opnieuw met regelmaat, niettegenstaande haar ouders zich hiertegen verzetten;

— er komt dan heel wat opschudding in de gemeente, als de ouders zich tot de burgemeester richten die tracht de appellant tot rede te brengen;

— het meisje verlaat hierop weer een poos de woning van haar oom maar keert er weldra voor de derde maal terug;

— de vijftigjarige doet dan door zijn huisknecht de bagage van het nichtje halen, waarop zijn vrouw de echtelijke woning verlaat...

Het hof oordeelt dat het maar weinig belang heeft te weten of het nichtje al dan niet de bijzit van haar oom geweest is. Wie, met misprijzen van de openbare mening en tegen de wil van zijn vrouw, iemand in het gemeenschappelijk huis onderbrengt, die de echtgenote als een mededingster zou kunnen beschouwen, maakt zich schuldig aan grove belediging (33).

c. *Gemeenschappelijke woning*.

Eerste vraag : dient het huis waar de echtelieden het huwelijksleven doorbrachten nog als « gemeen-

schappelijk» beschouwd te worden, indien het door de vrouw verlaten werd?

12. Ja. Een oud arrest had nochtans de tegenovergestelde mening verdedigd. Zo werd aan een vrouw die het echtelijk dak verlaten had omdat haar zuster er haar plaats scheen te hebben ingenomen, de scheiding van tafel en bed geweigerd op grond van de zonderlinge overweging dat een echtgenote getuige moet zijn van het wangedrag van haar man. Haar tegenwoordigheid verleent aan dit wangedrag juist een bijzonder erg karakter... De uitspraak steunde ook nog op een tekstargument dat sindsdien nooit meer ingeroepen werd: «les termes de l'art. 230 annoncent clairement le sens... *maison commune*» (34).

Het hof van Cassatie was het met die zienswijze niet eens en bekrachtigde — voor het eerst bij mijn weten — het sindsdien vaak herhaalde beginsel: «par... *maison commune*, le code a entendu la maison où le mari réside, où il peut contraindre sa femme d'habiter, et où elle a droit de résider...» (35).

12 bis. Andere motieven werden naar voor gebracht om, zelfs tijdens een scheidingsprocedure, het domiciel van de man als *gemeenschappelijk* te blijven beschouwen:

1° tot de definitieve scheiding heeft de wet de woning, die zij voor de huismoeder en haar kinderen heeft voorbestemd, willen vrijwaren van buitensporigheden en zij heeft er elk verderfelijk voorbeeld uit verwijderd willen houden (36).

2° Het uit elkaar gaan van de echtelieden is een noodoplossing die door de wetgever maar wordt toegestaan als alle toenadering onmogelijk geworden is. Welnu, de tegenwoordigheid van een bijzit is een factor die de echtgenote er juist van zal weerhouden het gemeenschappelijk leven te hervatten (37).

3° De wet heeft de eer van de haardstede willen beschermen en het schandaal dat zij daarbij zoekt uit te sluiten ligt juist in de aanwezigheid van een minnares van de man, zelfs indien de wettige echtgenote niet tegenwoordig is (38).

13. Het hof van Lyon ging verder dan de bovenvermelde uitspraken. Het besliste dat ook na een definitief geworden scheiding van tafel en bed de man het recht niet had in zijn woning een concubine bij zich te nemen. De aangevoerde argumenten waren de volgende:

1° de burgerlijke wet ziet in het huwelijk een onverbreekbaar contract, vermits zij de echtscheiding niet aanvaardt (deze zou in Frankrijk pas terug in 1884 worden ingevoerd);

2° en, in hoofdzaak, de echtelijke woning die blijft bestaan, niettegenstaande het vertrek van de echtgenote, moet vrij blijven van bezoedeling voortkomend uit immoraliteit; een andere interpretatie zou immers indruisen tegen de openbare orde, het openbaar belang en de maatschappelijke welvoegelijkheid die de opstellers van het Burgerlijk Wetboek tot leidraad gediend hebben (39).

Er is een goedgekeurde noot bij dit arrest: «*Décision sage et morale, à notre avis.*»

Moreel mag die beslissing wellicht genoemd worden. *Juridisch* is zij minder verdedigbaar; de plicht tot samenwonen wordt immers opgeheven indien de scheiding van tafel en bed uitgesproken wordt. Op grond van deze bedenking verbrak het Franse hof van Cassatie dan ook het arrest van Lyon (40). In onze Belgische rechtspraak vinden wij hetzelfde beginsel weer: «la séparation de corps ayant principalement pour effet

de faire cesser l'habitation et la vie commune des époux et de dissoudre la communauté, il s'en suit évidemment qu'il n'existe plus à leur égard de maison conjugale...» (41).

14. *Quid*, als de rechter in kortgeding beslist dat de vrouw de oorspronkelijke woning mag blijven bewonen, terwijl hij aan de man oplegt elders zijn intrek te nemen? In dit geval is het nieuwe onderdak van de echtgenoot niet langer *gemeenschappelijk* en de geslachtelijke omgang die hij er met andere vrouwen kan hebben schept geen toestand die binnen de bepalingen van artikel 230 B.W. zou vallen (42).

Bij eerste lezing kan een dergelijke verklaring wel verwondering baren: zolang er geen definitief vonnis van scheiding geweest is blijft er toch een gemeenschappelijke woning en die is in beginsel daar waar de man gehuisvest is. Als men de zaken van naderbij beschouwt, blijkt die uitspraak op een stevige juridische basis te rusten. Het toemalig van kracht zijnde artikel 214 luidde immers: «La femme est obligée d'habiter avec le mari, et de le suivre partout où il juge à propos de résider...» *Où il juge à propos...* Over dit goedgevoelen beschikte de man nu juist niet volledig meer, aangezien hem in elk geval al gezegd was waar hij *niet* kon wonen. Het zou onjuist geweest zijn een sanctie (in casu: echtscheiding) uit te spreken zich daarbij steunend op het misbruik van een recht (te weten: bepalen waar de echtelijke woning zal zijn) waarvan de uitoefening voorafgaandelijk door de rechter zelf beperkt geworden was.

B. Evolutie van het begrip «gemeenschappelijke woning».

15. Betrekkelijk vlug werd aan de woorden *gemeenschappelijke woning* een extensieve verklaring gegeven. Zo besliste het hof van Brussel, in 1841, dat voor de man die zich gaat vestigen in het café waar zijn minnares woont, deze publieke gelegenheid als gemeenschappelijke woning moet beschouwd worden, niettegenstaande zijn vrouw gemachtigd geworden was weer bij haar moeder haar intrek te nemen (43).

15 bis. Daarentegen besliste het hof van Gent dat het de echtgenoot vrij staat met vrouwen betrekkingen te onderhouden op een hotelkamer (44).

16. Ook als de man een tweede verblijf huurt, waar hij zijn uitverkorene regelmatig ontmoet, zonder dat nochtans het echtelijk leven in het oorspronkelijk domicilie volledig wordt onderbroken, is de terminologie van artikel 230 B.W. op dit nieuwe onderdak van toepassing. Zo bekrachtigde het Hof van Cassatie een uitspraak in beroep die vastgesteld had dat een man zijn minnares geïnstalleerd had in een appartement waarvan hij de sleutel had en «waar hij zich als meester gedroeg». Daarenboven bracht hij met die vrouw regelmatig de nachten door van 's maandags tot 's zaterdags (45).

Zelfs een flat die maar gedurende enkele weken in een badstad gehuurd wordt, mag als gemeenschappelijke woning beschouwd worden (46).

Deze kwalificatie geldt echter, volgens het hof van Orléans *niet* voor de tijdelijke verblijven («résidences momentanées») die iemand uit Tours zou hebben te Parijs en te Angers voor de noodwendigheden van zijn zaken (47). Deze zienswijze zou door het Hof van Cassatie bekrachtigd worden.

17. Tot hiertoe kan men de «brede interpretatie» met een beetje goede wil binnen de perken van de

tekst en de geest van de wet doen blijven. Toch bestaat er al contradictie tussen deze uitlegging en sommige door de rechtspraak vooropgestelde motieven. Zo werd onder meer gezegd dat het doel van de wetgever vooral geweest was te maken dat er geen uitspattingen, die weldra een verderfelijk voorbeeld zouden kunnen worden, plaats grepen in de woningen bestemd voor de huismoeder en haar kinderen (48). Hoe zou de jurisprudentie echter gereageerd hebben als een ontrouw echtgenoot had aangevoerd dat hij zijn schuldige betrekkingen juist onderhield in een ander huis opdat zijn kinderen geen aanstoot zouden kunnen nemen aan zijn wangedrag?

Wat te denken over uitspraken die zelfs een *gemeenschappelijke woning* zien in het verblijf waarvan de huur door de minnares betaald wordt of — sterker nog — dat haar eigendom is? Dit standpunt werd al voorgestaan in 1860 (49). De concubine betaalde de huishuur. Weliswaar had in dit geval de man de schaamteloosheid zo ver gedreven aan de gemeenteverheid te doen weten dat hij in dit huis zijn domicilie vestigde.

Deze rechtspraak werd tot heden gevolgd (50) en, onlangs nog, bevestigde ons Hof van Cassatie het beginsel: «...l'appartement où le mari séjourne régulièrement peut être, quels que soit le propriétaire ou le locataire des lieux, considéré comme la maison conjugale...» (51).

Het doel van een dergelijke extensieve interpretatie is duidelijk: men wil het verschil tussen de bepalingen die respectievelijk het overspel van de vrouw en dit van de man sanctioneren tot nul herleiden. Met een dergelijke strekking kan men het eens zijn of niet. De motivering van dergelijke tendens dient gezocht te worden in de sociologie eerder dan in het recht. Feit is echter dat de manier waarop onze rechtspraak het vooropgestelde doel van gelijkheid verwezenlijkt juridisch onverantwoord is. Dit om twee redenen:

1° Er is vooreerst het werkwoord *entretenir*. Welke zijn de mogelijke betekenissen er van? *Larousse* zegt: «tenir en bon état». Dat zal de wetgever wel niet bedoeld hebben... Verder lezen wij: «fournir les choses nécessaires: entretenir une famille». En dan vinden wij in *ipsis litteris*: «En parlant d'une maîtresse, pourvoir à ses dépenses, la faire vivre».

Dat is duidelijk genoeg en als de rechtspraak meent dat de wetgever niet zozeer de vrijgevigheid van de echtgenoot dan wel het misprijzen jegens zijn vrouw heeft willen sanctioneren (52) is dit een verklaring die op geen enkele grond rust en die overigens nergens enig aanknopingspunt vindt in de voorbereidende werken van de wet. Dat het woord «onderhouden» wel degelijk financiële tegemoetkoming veronderstelt blijkt uit een arrest van ons Hof van Cassatie als het vaststelt dat zelfs in de veronderstelling dat betichte aan zijn maîtresse noch huishuur, noch vergoeding, noch bijdrage in de onkosten van het huishouden betaalde en «(qu'il) ne l'entretenait pas» (53), het huis van deze laatste als *gemeenschappelijke woning* moet beschouwd worden.

2° Het heeft geen zin een huis waarvan de bijzit eigenares is te beschouwen als *gemeenschappelijke woning* waar de echtgenote haar man mag volgen. Wat blijft er in dergelijke theorie, nog over van de bepalingen van artikel 544 van ons Burgerlijk Wetboek? Staat het de concubine, krachtens het beginsel van het eigendomsrecht, niet vrij de toegang tot haar woning te weigeren aan de vrouw van haar minnaar? Kan men in een dergelijk verbod op enerlei manier een handeling zien die strijdig zou zijn met

de wetten of met de verordeningen, naar luid van artikel 544?

Daarbij komt dat ons Hof van Cassatie als echtelijke woning beschouwt «tout endroit où le mari peut être considéré comme chez lui» (54). Welnu, dat is hier het geval niet, want de maîtresse mag de overspelige echtgenoot de toegang tot haar woning ontzeggen als dit haar goeddunkt. Mag men in een dergelijk geval werkelijk zeggen dat de man zich als thuis kan beschouwen?

17 bis. In laatste instantie vond ik een uitspraak die, tegen de bestaande jurisprudentie in, mijn zienswijze bekrachtigt. Het betreft een zeer recent arrest van het hof van Luik dat weigert het huis van de minnares van de man als de «gemeenschappelijke woning» te beschouwen (55). De echtelieden leefden feitelijk gescheiden en soms ging de man de nacht doorbrengen in het huis van zijn maîtresse. De ouders van deze laatste waren het hiermee eens. Het hof stelt vast dat de aanwezigheid van de vrouw weliswaar niet strikt noodzakelijk is opdat er van *echtelijke woning* sprake zou zijn, maar: «cela ne signifie cependant pas que chaque maison où le mari peut être amené à loger ou à se trouver doit être considérée comme la maison conjugale, une maison qu'elle soit conjugale ou non (sauf pour les bateliers ou les roulotiers) ne pouvant être itinérante».

Een beetje gezond verstand doet alras inzien dat het huis van de minnares niet als echtelijke woning mag beschouwd worden, vervolgt de uitspraak. En hoe groot de inschikkelijkheid ook weze van de ouders die aan betichte toelaten in hun huis geslachtelijk verkeer te hebben met hun dochter, toch laat niets toe dat men daaruit zou besluiten dat betichte zich er *als thuis* zou kunnen beschouwen. Derhalve ontbreekt één van de essentiële voorwaarden voor het bestaan van het wanbedrijf dat aan de ontrouwe echtgenoot ten laste gelegd werd.

C. Wet van 30 april 1958.

18. Deze wet, houdende wijziging van het regime van de wederzijdse rechten en plichten van de echtelieden, heeft geen invloed op de bepaling van de woorden «gemeenschappelijke woning». In die zin het Hof van Cassatie: «...il ressort du texte et des travaux préparatoires de la loi du 30 avril 1958, ...que si c'est à la résidence conjugale que s'exécute normalement le devoir de cohabitation des époux, le mari et la femme conservent cependant tous deux le droit d'être reçus dans toute habitation de leur conjoint, fût-elle occasionnelle...» En verder: «...au cours de ces travaux préparatoires, le législateur a expressément déclaré que le délit d'entretien de concubine dans la maison conjugale, prévu à l'article 389 du Code pénal, pourra être constaté, comme précédemment et conformément à l'interprétation donnée par la jurisprudence aux mots *maison conjugale*, dans tout endroit où le mari peut être considéré comme chez lui...» (56)

II. Overspel (57) als grove belediging.

19. Het is niet absoluut onontbeerlijk dat de echtgenoot een bijzit gehouden heeft in de gemeenschappelijke woning opdat zijn vrouw de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed zou kunnen aanvragen. Alleenstaande feiten van ontrouw volstaan, als zij in beledigende omstandigheden plaats gehad hebben. Overlopen wij wat de rechtspraak ons terzake leert.

Eerste geval :

20. In feite :

— verweerder had sinds vijf jaar een minnares te Antwerpen;

— in deze stad was die toestand door iedereen gekend;

— vaak wandelde hij met haar, in volle dag in de stad, daarbij zon- en feestdagen uitkiezend; de minnaars bezochten dan drukke gelegenheden;

— er werd met de echtelingen gelachen en op hen werd zelfs, in aansluiting op de vrijerij van de man, een liedje gemaakt dat gedrukt en algemeen verspreid werd;

— op zekere dag is verweerder met zijn concubine buiten de stadspoorten gaan wandelen en dit in gezelschap van de twee kinderen die hij van zijn wettige vrouw had en waarvan het oudste (een dochter) al vijftien jaar was;

— de man had zijn echtgenote op zekere keer, volgens getuigenverklaringen, een trap gegeven.

De scheiding van tafel en bed werd uitgesproken, op grond van artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek (58).

Tweede geval.

21. De man die, tegen de wil van zijn echtgenote, zijn huishouden laat doen door een jong nichtje maakt zich schuldig aan een belediging van erge aard als de toestand met schandaal gepaard gaat. De feitelijke toedracht van de zaak werd hierboven uiteengezet (cf. nr 11).

Derde geval.

22. Het feit éénmaal, in de echtelijke woning, schuldige betrekkingen gehad te hebben, kan als beledigend voor de vrouw beschouwd worden, zelfs als zij er toe gemachtigd was elders haar intrek te nemen (59).

Vierde geval.

23. In feite :

— de echtgenoot bezocht herhaaldelijk de bordelen van de stad waar hij woonde;

— hij bracht er uren en zelfs ganse nachten door, in gezelschap van publieke vrouwen;

— hij had deze buitensporigheden openbaar gemaakt en ging er prat op (60).

Deze feiten werden beschouwd als « belediging van erge aard ».

Vijfde geval.

24. In feite :

— niettegenstaande herhaald protest van zijn vrouw, bezocht P... geregeld mevrouw M...;

— hij vertoonde zich met deze dame in openbare gelegenheden;

— hij dineerde « en tête à tête » met haar in een aparte zaal van het etablissement dat haar echtgenoot openhield;

— daar bleven zij soms 2 à 3 uur alleen;

— deze betrekkingen waren alras algemeen bekend en werden een voorwerp van spot voor de personen die de echtelingen P... kenden.

In rechte :

zelfs abstractie gemaakt van elk vastgesteld feit van overspel, moet deze toestand beschouwd worden als een belediging van erge aard die het toestaan van de scheiding van tafel en bed wettigt (61).

Zesde geval.

25. Herhaalde feiten van medeplichtigheid aan overspel, die uiteindelijk geleid hebben tot een strafrechtelijke veroordeling van zes maand gevangenisstraf, worden weerhouden als « belediging van erge aard » (62).

Zevende geval.

26. Het gemis aan voorkomendheid en de slechte behandeling van een man jegens zijn vrouw, zijn kopigheid om een meisje in dienst te houden dat een voortdurende bron van onrust en onenigheid in het huishouden was, de vertrouwelijke omgang die hij met deze dienstmeid had en de toegevendheid waarvan hij jegens haar blijk gaf (hij duldde dat zij de wettige echtgenote beledigde, mishandelde en zich jegens haar als een mededingster gedroeg), dat alles moet als belediging van erge aard beschouwd worden. Enerzijds uit hoofde van de vermoedens waartoe dergelijke feiten leiden, anderzijds omwille van de vernederende situatie waarin zij de wettige echtgenote brengen ten overstaan van een persoon van mindere stand (« vis-à-vis d'une personne d'une condition inférieure ») (63). Het eerste deel van de motivering is mijns inziens voldoende. Het laatste (« personne d'une condition inférieure ») is kwetsend en hoort niet meer thuis in moderne rechtspraak.

Achtste geval.

27. De scheiding van tafel en bed werd uitgesproken tegen een echtgenoot die rekeningen had betaald welke de bevallingskosten en het onderhoud van zijn vroegere meid, alsook de onderhoudskosten van het door haar ter wereld gebrachte kind moesten dekken. Hij had deze rekeningen aanvaard « comme si elles lui revenaient... » Het feit dat hij zich tegenover derden gedragen heeft alsof hij vaderlijke verplichtingen buiten zijn wettig gezin had, is te beschouwen als een belediging van erge aard (64).

Negende geval.

28. In feite :

— reeds vroeger had de man een bijzit gehad in de echtelijke woning;

— zijn vrouw had over het gebeurde de spons gevraagd;

— sedert een jaar had de echtgenoot zijn buitenechtelijk verkeer hervat en op een morgen, om kwart voor zeven, werd hij door de politie verrast in gezelschap van zijn maitresse.

In rechte :

als men, na vergiffenis bekomen te hebben, niet ophoudt omzeggens samen te leven met een minnares en men daarenboven schandaal verwekt doordat er een politiebezoek plaats vindt in de vroege morgen, schept men een toestand waarop de artikelen 230 en 231 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing zijn (65).

Tiende geval.

29. De echtscheiding werd uitgesproken tegen een man die, in 1905, in Texas een nieuw huwelijk had aangegaan, zonder dat het vorige — dat plaats gegrepen had te Antwerpen in 1889 — ontbonden geworden was (66).

Een noot bij het vonnis voegt er aan toe : « L'adul-

tère du mari ne constitue une cause légale de divorce que lorsqu'il y a entretien d'une concubine dans la maison conjugale. Mais la bigamie, qui a les caractères d'un adultère permanent, peut être considérée comme une injure grave...»

Men kan zich echter afvragen waarom de echtscheiding niet werd toegestaan op grond van onderhoud van bijzit. De tweede vrouw was immers als concubine te beschouwen vermits men, krachtens artikel 147 B.W., geen tweede huwelijk mag aangaan vóór de ontbinding van het eerste. En krachtens de bestaande rechtspraak was er ook onderhoud van bijzit geweest in de echtelijke woning vermits in principe de eerste echtgenote het recht had haar man te volgen, zelfs tot in Texas... Dit onderscheid van motivering is niet louter theoretisch. Het kan immers van belang zijn indien de schuldige echtgenoot met zijn medeplichtige in de echt wenst te treden (cf. artikel 298 B.W.).

Elfde geval.

30. Als een man geen moeite doet om zijn gemeenschap met een maîtresse te verbergen en zich daarenboven door het kind van deze laatste « vader » laat noemen, maakt hij zich schuldig aan een belediging van erge aard (67).

Twaalfde geval.

31. Het gedrag van een echtgenoot valt onder de bepalingen van artikel 231 als hij

— zich geregeld met zijn minnares in de stad vertoont en

— haar thuis regelmatig bezoeken brengt die opgemerkt worden door de bureu en die uiteindelijk leiden tot betrapting op heterdaad (68).

III. Poging tot overspel.

32. Artikel 230 kan vanzelfsprekend niet van toepassing zijn vermits overspel noodzakelijkerwijze een *volledige* gemeenschap veronderstelt.

Daar geïsoleerde feiten van echtelijke ontrouw in hoofde van de man geen grond zijn tot echtscheiding, kan a fortiori — in beginsel — de loutere poging niet als dusdanig weerhouden worden. Indien dit pogen echter schandaal verwekt, of plaats heeft in voor de echtgenote beledigende omstandigheden, zou artikel 231 van toepassing zijn. Dit was al impliciet de zienswijze van het hof van Gent als het weigerde de echtscheiding uit te spreken tegen een man die één enkele keer, en dan nog buiten de echtelijke woning, getracht had sexueel verkeer te hebben met de meiden die bij hem in dienst waren (69).

Daarentegen bekrachtigde het Franse Hof van Cassatie een arrest dat *wel* een belediging zag in het feit dat de man getracht had overspelige betrekkingen aan te knopen met de dienstmeid die in het gezin te werk gesteld was (70). Deze uitspraak lijkt vrij streng.

IV. Feiten van overspel die geen aanleiding geven tot echtscheiding.

A. Toepassing van het adagium « volenti non fit iniuria ».

Eerste geval.

33. In feite :

— een oud-danseres van de opera had een fortuin vergaard en wenste aan haar kind een naam te geven;

— zij huwt dan met een markies die het kind erkent en die bij huwelijkscontract een rente van 12.000 frank ontvangt;

— de echtelieden komen overeen dat voor de rest alles zal blijven zoals voorheen : de man blijft bij zijn minnares wonen (deze was het overigens die hem voorgesteld had aan zijn echtgenote);

— er komen moeilijkheden als de markies zijn rente wil laten verhogen;

— zijn vrouw vraagt dan de scheiding van tafel en bed;

— zij geeft toe sedert ten minste een jaar geweten te hebben dat haar man met mevrouw S... overspelige betrekkingen onderhield;

— zij voegt er aan toe dat, als zij het overspel heeft doen vaststellen, zij niet voor doel had zich te wreken voor de belediging die haar werd aangedaan, maar wel zich — door de scheiding van tafel en bed — te onttrekken aan de maritale macht die het beheer van haar fortuin bemoeilijkte.

In rechte :

uit de verklaringen van de vrouw blijkt dat het overspel van de echtgenoot jegens haar geen beledigend karakter had. Derhalve moest de scheiding van tafel en bed geweigerd worden (71).

Tweede geval (betreft weliswaar ontrouw van de vrouw (72).

34. Een man zou al evenmin de belediging van erge aard mogen inroepen op grond van de vertrouwelijke omgang die zijn vrouw met een derde heeft. Tenminste als hij die manier van doen sedert lang kende en er nooit aanstoot aan genomen heeft. Zo werd de echtscheiding, die een kunstschilder aanvraagde omdat zijn echtgenote nogal familiair scheen om te gaan met één van zijn vrienden, geweigerd. Hij verweet haar dat zij die vriend, in het huis van gemeenschappelijke kennissen placht te kussen, dat zij het er dan steeds op aanlegde naast hem aan tafel te zitten, dan zij hem « mon petit Léon » en zelfs « mon petit Tonton » noemde en dat zij hem toiletartikelen ten geschenke gaf. Daarenboven had een getuige gezegd dat zij en haar vriend mekaar gekust hadden in de keuken van de villa die B... (= de vriend) te Lustin had. De rechtbank deed echter opmerken dat uit talrijke getuigenverklaringen gebleken was dat in het milieu van de kunstschilder en zijn vrouw een zeer grote familiariteit heerste en dat er regelmatig gekust werd tussen de mannen en de vrouwen « par simple amitié ». De schilder mocht *nu* geen belediging zien in feiten die hij steeds geduld had. De kus te Lustin wou de rechtbank ook al niet als feit ten laste weerhouden omdat de getuigen niet gezegd hadden wat voor soort kus het geweest was (73)... De echtscheiding werd geweigerd.

35. Een uitspraak van de rechtbank te Hoei meent nochtans dat het feit op de hoogte te zijn van het overspel van de man niet noodzakelijkerwijze beduidt dat men die toestand duldt : « une épouse peut avoir connaissance de l'adultère de son mari, le subir dououreusement sans pour cela le tolérer » (74).

36. In een ander geval werd met de regel « volenti non fit iniuria » helemaal geen rekening gehouden. Een vrouw had met haar man een overeenkomst gesloten waarbij zij aanvaardde dat hij buitenechtelijke avonturen had. Het hof van Brussel stelt in de eerste plaats vast dat een dergelijk pact, zelfs al was het oprecht en niet afgesloten onder dwang, indruist tegen de openbare orde. Akkoord. Betwistbaar wordt het

arrest echter als het verklaart : « la passivité de l'époux offensé quel qu'en soit le mobile et la durée ne le prive pas définitivement du droit, qu'il conserve toujours de provoquer la rupture du lien conjugal pour les motifs que la loi admet » (75). Dit is nogal absoluut geformuleerd. Indien men de tekst van deze uitspraak (« quelqu'en soit le mobile et la durée ») naar de letter neemt, zou dus ook een proxeneet de echtscheiding kunnen bekomen tegen de vrouw die hijzelf tot ontucht gebracht heeft ?

37. Een vijftal jaar later moest het hof van Brussel zich weer in een gelijkaardig geval uitspreken. Twee zeer jonge echtgenoten hadden mekaar volledige vrijheid geschonken. Zij hadden echter één beperking voorzien : men mocht geen schandaalverwekkende verhouding hebben die de andere als kwetsend zou kunnen beschouwen. De eerste rechter had, mijns inziens, de zaak goed beoordeeld : een dergelijke overeenkomst kan natuurlijk geen juridische gevolgen hebben maar psychologisch moet men er uit besluiten dat de latere ontrouw van de man geen beledigend karakter heeft voor zijn echtgenote. De echtscheiding werd dan ook geweigerd. Het hof van beroep hervormde die zienswijze en sprak de echtscheiding uit tegen de echtgenoot. In zijn arrest gewaagt het van een « convention profondément immorale et contraire à l'ordre public, frappée de nullité absolue en tant, d'une part qu'elle dégageait les époux de leur devoir de fidélité, obligation essentielle du mariage, et en tant, d'autre part, qu'elle constituait, au mépris de la loi, une entrave à l'exercice du droit au divorce... » (76).

Met de rechtsregel « volenti... » werd klaarblijkelijk geen rekening gehouden.

37 bis. Naar Italiaans recht schijnt het feit dat een echtgenoot het overspel van zijn huwelijksgesel geduld heeft nooit een beletsel te zijn om de scheiding van tafel en bed aan te vragen : l'adulterio non cessa di essere causa di separazione per cio che sia stato consentito dall'altro coniuge : giustamente si ritiene che un tale consenso sia inoperante perchè contro il buon costume » (77). Professor *Jemolo* vraagt zich echter af of het verlenen van dergelijke toestemming niet als een grove belediging mag weerhouden worden tegen de echteling die ze verleend heeft : « Resta a vedere se non costituisca ingiuria grave il fatto di averlo (78) dato » (79).

B. Overspel dat door de vrouw wordt uitgelokt.

38. Eigenlijk weer een toepassing van het hoger besproken adagium « volenti non fit iniuria ». Toch is het geval enigszins verschillend, omdat de vrouw haar mans ontrouw niet alleen *duldt* maar *provoceert*.

Dat was ondermeer het geval in een zaak waarvan de feitelijke toedracht zich als volgt voordeed :

— een genaamde *Chambon* werd in het echtelijk bed gevonden met de werkvrouw;

— beiden waren in nachtgewaad.

De rechtbank meende echter dat het gemakkelijk kon bewezen worden dat de echtgenote aan haar man een valstrik gespannen had :

— na het middagmaal was *Chambon* naar zijn kamer gegaan waar de werkvrouw al tegenwoordig was;

— zijn vrouw, vergezeld van een vriendin, ging de burens halen en deed hen naar boven komen om de feiten vast te stellen;

— onmiddellijk deed de vriendin van de echtgenote de werkvrouw een document tekenen waarin zij haar fout bekende.

Het vonnis verklaart dat door vrouw *Chambon*, haar vriendin en de werkvrouw alles van te voren gepland was geworden. Daarenboven werd tegen de echtgenote nog weerhouden dat zij vroeger reeds gezegd had te willen scheiden. De eis tot echtscheiding werd afgewezen (80).

39. Dezelfde oplossing geldt als het de vrouw is die haar man bedriegt. Zo besliste het hof van Brussel in volgend eigenaardig geval :

— een man wou zijn vrouw doen verleiden en richtte zich hiervoor tot een agentschap *ad hoc* (« agence outillée pour ce genre d'opérations »);

— de vrouw werd effectief verleid door een « beroepsminnaar » (« Professionnel de l'amour »);

— de man betaalde 10.000 frank aan het agentschap (waarvan 600 voor de verleider) en nadat privé-detectives het overspel hadden vastgesteld ging hij met hen drinken en gaf hun een fooi van 20 frank.

In deze omstandigheden verliest het overspel zijn beledigend karakter (81).

40. Ook ons Hof van Cassatie verklaarde dat uitgelokte ontrouw niet tot echtscheiding leiden kan (82).

41. De laatste Franse rechtspraak wijk van die regel af. In 1950 zegde het hoogste Hof dat overspel — uitgelokt of niet — een afdoende grond (cause péremptoire) tot echtscheiding is. Eens het feit vastgesteld, mogen de rechters de echtscheiding niet weigeren. In feite betrof het de eis van een vrouw die haar man bij één van haar vriendinnen gestuurd had om hem door haar te laten verleiden. Dan had zij de politie-commissaris geroepen om het overspel te doen vaststellen (83).

C. Geïsoleerde gevallen van overspel.

Eerste geval.

42. In feite :

— terwijl zijn vrouw met verlof was, had een kunst schilder met één van zijn modellen de echtelijke trouw geschonden;

— krachtens de beweringen van de echtgenote zouden deze betrekkingen in het echtelijk bed hebben plaats gevonden en zou de kunstenaar zijn medeplichtige nog ontmoet hebben nadat de actie tot echtscheiding was ingesteld.

In rechte :

De vrouw werd afgewezen omdat het eerste feit niet bewezen geacht werd (de meid had immers verklaard dat zij niet kon zeggen of de minnaars het echtelijk bed beslapen hadden) en omdat het tweede verwijt dat de vrouw haar man toestuurde volgens de rechtbank ongegrond was. Deze laatste had immers zijn model nog nodig om zekere werken te beëindigen. Derhalve mocht uit dit later samenzijn niet automatisch tot nieuwe feiten van overspel besloten worden (84).

Tweede geval.

43. Het hof van Luik verklaarde dat in eerste aanleg ten onrechte de echtscheiding was toegestaan, enkel op grond van een strafrechterlijke veroordeling opgelopen wegens medeplichtigheid aan overspel. Daarenboven — aldus het hof — is het duidelijk dat de ruchtbaarheid die het wanbedrijf noodzakelijkerwijze kreeg door de veroordeling niet als grove belediging tegen de man mag weerhouden worden vermits hijzelf die ruchtbaarheid niet gewild heeft (85).

Derde geval.

44. Het feit dat een man, in de bevrijdingsroes, en nadat hij zich lange maanden alleen in Duitsland had bevonden, éénmaal een Poolse vrouw heeft bezeten, mag niet als belediging van erge aard tegen hem weerhouden worden. Temeer omdat op zeker ogenblik zijn echtgenote bereid was het echtelijk leven te hervatten. Daaruit blijkt dat zijzelf het gebeurde niet als erg beledigend heeft aanzien... (86).

Vierde geval.

45. Een echtgenoot was door de correctionele rechtbank veroordeeld geworden tot een boete van 50 frank, daar hij schuldig bevonden was aan het wanbedrijf van medeplichtigheid aan overspel. Daarop vraagt zijn echtgenote de echtscheiding die echter door de burgerlijke rechtbank van Nijvel geweigerd wordt: «...le fait matériel de l'adultère de l'homme est jugé insuffisant par la loi et ne peut devenir cause de divorce que s'il est commis dans des conditions offensantes, outrageantes pour l'épouse.» En verder: «...l'adultère du mari, pour constituer une cause de divorce, exige la condition de l'habitude...» (87)

D. Zinsverbijstering.

46. Feiten van overspel, gepleegd in een staat van zinsverbijstering, geven geen aanleiding tot toepassing van de artikels 230-231 van het Burgerlijk Wetboek. Dit blijkt impliciet uit een arrest van Caen dat de echtscheiding uitsprak tegen een man omdat gebleken was dat hij zich welbewust was van wat hij deed. Principieel stelt het hof voorop: «...un état d'aliénation mentale... enlèverait au fait d'adultère... son caractère injurieux» (88).

Deze zienswijze is volledig in overeenstemming met de geest van ons recht dat voor alle echtscheidingsgronden een «animus iniurandi» vereist. Deze is vanzelfsprekend afwezig als de vrije wil door een vlag van dementia uitgeschakeld is. Om dezelfde reden zou geen echtscheiding kunnen gevorderd worden omwille van feiten van overspel die gepleegd werden onder invloed van hypnose of geweld.

V. Misdadig opzet vereist voor de toepassing van artikel 389, Strafwetboek.

47. Het onderhoud van bijzit in de echtelijke woning vertoont eveneens een strafrechtelijk aspect: «De man, overtuigd een bijzit in het echtelijk huis te hebben onderhouden, wordt veroordeeld tot gevangenisstraf van een maand tot een jaar» (Strafwetboek, artikel 389, alinea 1).

Burgerrechtelijk is een «animus iniurandi» vereist opdat een grond tot echtscheiding met kans op succes zou kunnen ingeroepen worden. Wat gebeurt er nu met dit intentioneel element in het strafrecht?

Krachtens de klassieke theorie behelst elk misdrijf een dubbel element: een stoffelijk, bestaande in een handeling of een verzuim, en een zedelijk, in strafrechtelijke terminologie *opzet* genaamd.

Een genaamde *Rietjens* die veroordeeld geworden was voor onderhoud van bijzit, beweerde dat dit *opzet* in zijn hoofde onbestaand was, vermits hij gemeend had dat zijn wettige echtgenote overleden was. In cassatie werd hem geantwoord dat er bij hem wel een *algemeen opzet* bestond, vermits een getrouwd persoon zijn huwelijk niet als ontbonden mag beschouwen zolang hijzelf het bewijs van die ontbinding niet kan voorbrengen. Tevergeefs zou betichte

opwerpen dat hij de verdwijning van zijn vrouw als een voldoende bewijs van haar overlijden beschouwde (89).

48. Dit proces wordt door professor *Legros* ontleed en becommenteerd in zijn werk «L'élément moral dans les infractions» (1952) (90). De Brusselse hoogleraar doet opmerken dat het Hof van Cassatie het *algemeen opzet* beschouwt als één van de voorwaarden tot het bestaan van het wanbedrijf dat men onderhoud van bijzit noemt. Dit algemeen opzet zou *in casu* voortkomen uit het feit dat betichte getrouwd was en zijn huwelijk als niet-ontbonden moest beschouwen, tot door hem geleverd bewijs van het tegendeel.

Hoe redeneerde het Hof juist?

«*De betichte was gehuwd*»: deze omstandigheid is geen moreel element van het misdrijf, maar enkel een objectieve voorwaarde tot het bestaan er van, zegt de commentator.

«*Hij moest zijn huwelijk als onontbonden beschouwen*»: maar wij weten dat in dit verband alleen de onoverwinnelijke dwaling kan weerhouden worden. En, bij het beoordelen hiervan moet de magistraat zeer streng zijn.

De betichte *moest* beschouwen: men gaat dus in feite niet na of hij zich vergist heeft; de rechter oordeelt objectief of de dwaling die de *agens* inroept als grond van verschoning kan gelden. Welnu, in deze zaak wees niets er op dat de dwaling onoverwinnelijk geweest was.

In de grond, aldus professor *Legros*, spruit het algemeen opzet, de morele schuld, volgens de thesis van het arrest voort uit het feit dat voor wat gebeurd was geen *afdoende grond van verschoning* bestond.

Uit het onderzoek van dit en andere arresten komt de hoogleraar tot het besluit dat het begrip «algemeen opzet» nutteloos en kunstmatig is («inutile et factice») (91): «...agit avec dol ou intention celui qui n'est pas justifié».

Rechtstheoretisch is deze nieuwe zienswijze van groot belang. Als men ze aanvaardt, wordt immers de oude «klassieke» theorie gekelderd. In de praktijk verandert zij maar weinig, althans aan het probleem dat ons bezig houdt. Immers, krachtens de vroegere theorie rust op de aanklager een bewijslast die er in werkelijkheid geen is: het volstaat een vaag begrip als «algemeen opzet» in te roepen opdat praktisch de betichte tot tegenbewijs zou verplicht worden.

De nieuwe opvatting van professor *Legros* schakelt de eerste — en nutteloze — etappe van de bewijsvoering uit en verplicht er, van in den beginne, de overspelige echtgenoot toe te bewijzen dat zijn ontrouw te wijten was aan een «onoverwinnelijke dwaling». Als voorbeeld van dergelijke dwaling zou men, naar mijn mening, een geval mogen weerhouden waarin de man een bijzit genomen had nadat er een vonnis van «verklaring van afwezigheid» geweest was, bij toepassing van de artikelen 115-119 van ons Burgerlijk wetboek.

Besluit: de man die een concubine gehouden heeft in de echtelijke woning zal maar in uitzonderlijke omstandigheden een strafrechtelijke veroordeling kunnen ontlopen indien zijn vrouw klacht heeft neergelegd.

VI. Leidt een voorafgaandelijke strafrechtelijke veroordeling wegens echtelijke ontrouw noodzakelijkerwijze tot het uitspreken van echtscheiding voor de burgerlijke rechtbank?

49. Ook hier komen wij terecht bij een studie van professor *Legros* (92), die de vraag stelde naar aan-

leiding van een arrest van ons Hof van Cassatie (93). Dit laatste bekrachtigde een uitspraak in beroep die geweigerd had de echtscheiding uit te spreken tegen een vrouw die weliswaar een strafrechtelijke veroordeling wegens overspel opgelopen had, maar wier ontrouw door de man uitgelokt geworden was. *Moreel* en *sociaal* gezien is die beslissing gelukkig, meent de hoogleraar. Juridisch is er iets dat niet gaat. Er is toch contradictie tussen het feit strafrechtelijk veroordeeld te worden en burgerrechtelijk vrij te zijn van schuld. De moeilijkheid komt voort uit het miskennen van de eindbepaling van artikel 390 van het Strafwetboek: de correctionele rechtbank zou maar mogen veroordelen als het overspel een *beledigend karakter* had (*quod non*, in dit geval). Professor *Legros* besluit: men mag van een strafrechtelijke veroordeling voor overspel een afdoende grond tot echtscheiding maken (« cause péremptoire »); op voorwaarde dat de strafrechter alleen maar mag veroordelen indien het overspel een beledigend karakter gehad heeft.

Dit alles naar aanleiding van een geval van door de vropw begane ontrouw. Dezelfde beginselen moeten echter gelden voor de man die zich schuldig maakt aan onderhoud van bijzit. Artikel 390 van het Strafwetboek maakt immers geen onderscheid tussen beide echtgenoten. En dat het houden van een concubine in de gemeenschappelijke woning soms geen beledigend karakter heeft voor de wettige echtgenote, is uit hoger vermelde uitspraken gebleken. Bijvoorbeeld: Parijs, 18 juli 1893, D.P. 1911, 2, 28; B.R. Brussel (argumenten vermeld in het hervormend arrest van Brussel, 5 maart 1955, J.T. 1955, 385)...

Overspel verliest ook grotendeels zijn beledigend karakter als de echtgenoot die het inroept vroeger ook ontrouw geweest is. Dat beginsel wordt herhaald in het recent arrest van Luik waarover wij hoger reeds handelden: « sur le plan moral, la plaignante qui reconnaît avoir été condamnée elle-même en 1959 pour adultère et qui vit avec un amant, est assez peu qualifiée pour se plaindre actuellement du fait que son mari entretiendrait des relations adultérines avec une maîtresse » (94).

VII. Kunstmatige bevruchting.

50. De rechtspraak heeft geoordeeld dat een vrouw die zich kunstmatig laat bevruchten, buiten het weten of tegen de wil van haar echtgenoot, zich schuldig maakt aan belediging van erge aard (95).

Quid, indien de man zou optreden als zaadgever voor een vreemde vrouw?

Van overspel mag men niet gewagen: er is immers geen lichamelijke vereniging geweest. Ik meen echter wel dat de echtscheiding tegen de man zou kunnen uitgesproken worden, op grond van artikel 231 B.W. Tenminste als het geven van sperma gebeurd was zonder dat de echtgenote het wist, of als zij zich er tegen verzet had. Een vrouw kan het toch als beledigend in haren hoofde aanzien dat er in een ander gezin kinderen verwekt worden door toedoen van haar man. Heeft die oplossing trouwens geen aanknopingspunt bij onze rechtspraak waar deze besliste dat het feit zich door de kinderen van een andere vrouw *vader* te laten noemen als beledigend kan beschouwd worden (96)?

VIII. Het overspel van de man als grond tot echtscheiding naar vergelijkend recht.

A. Nederland.

51. De wetgeving van onze noorderburen voorziet

gelijkberechtiging voor het overspel van man en vrouw. In de beide gevallen kan ontrouw tot echtscheiding leiden. Dit beginsel ligt bevat in artikel 264 van het Burgerlijk wetboek: « De gronden, welke een echtscheiding kunnen ten gevolge hebben, bestaan in de navolgende:

1° Overspel... »

B. Frankrijk.

52. Hetzelfde principe is hier van toepassing sedert de echtscheiding in 1884 weer werd ingevoerd. Artikel 230 (W. 27 juli 1884 en Ord. 12 april 1945) bepaalt: « La femme pourra demander le divorce pour cause d'adultère de son mari. »

In de Dalloz-uitgave van de *Code civil* volgt, in dit verband, volgende commentaar: « L'adultère du mari est, comme celui de la femme, une cause péremptoire de divorce; les juges n'ont donc, à cet égard, aucun pouvoir d'appréciation; le divorce doit nécessairement être prononcé, dès lors que l'adultère est établi » (97).

C. Engeland.

53. In « The dictionary of English Law » (1959), V° Divorce, zegt *Jowitt*: « the dissolution of the marriage contract, ... may be granted on the petition of either the husband or the wife under the Matrimonial Causes Act, 1950... for... adultery... »

D. Duitse Bondsrepubliek.

54. Het oud artikel 1965 werd opgeheven en vervangen door artikel 42 van het « Ehegesetz » (Gesetz nr 16 des Kontrollrats - 20 Februar 1946). Dit luidt:

(1) Ein Ehegatte kann Scheidung begehren, wenn der andere die Ehe gebrochen hat.

(2) Er hat kein Recht auf Scheidung, wenn er dem Ehebruch zugestimmt oder ihn durch sein Verhalten absichtlich ermöglicht oder erleichtert hat.

E. Zwitserland.

55. Artikel 137 van het Burgerlijk wetboek is duidelijk: « Chacun des époux peut demander le divorce pour cause d'adultère de son conjoint. » Verder bepaalt de Zwitserse wet dat de actie verjaart na 6 maand, te rekenen vanaf de dag dat de beledigde echtgenoot de oorzaak tot echtscheiding gekend heeft, en in elk geval, vijf jaar na het feit van overspel (artikel 137, alinea 2).

De actie ware onontvankelijk in geval van toestemming in het overspel of wanneer vergiffenis geschonken werd (artikel 137, alinea 3).

F. Italië.

56. In dit land is de echtscheiding niet mogelijk. Inzake scheiding van tafel en bed bepaalt artikel 151 van de *Codice civile*: « La separazione può essere chiesta per causa di adulterio... Non è ammessa l'azione di separazione per adulterio del marito, se non quando concorrono circostanze tali che il fatto costituisca un'ingiuria grave alla moglie » (98).

Het Italiaans recht is dus ook minder streng voor de man. Toch laat het aan de vrouw in principe meer actiemogelijkheden, omdat de engere voorwaarde « onderhoud van bijzit in de gemeenschappelijke woning » niet gesteld wordt. De moeilijkheden waarmee onze rechtspraak geplaagd zat en die tot juridische gewrongenheid aanleiding gaven (b.v. beschouwen van

het huis van een minnares als echtelijke woning) kunnen zich dus niet voordoen.

G. Spanje.

57. Hetzelfde principe geldt als naar Italiaans recht: het huwelijk kan niet werkelijk *ontbonden* worden. Wat de Spaanse wet *divorcio* noemt is in feite niet meer dan een scheiding van tafel en bed.

Artikel 105, 1ste alinea, van het B.W. bepaalt inzake overspel:

(Las causas legítimas de divorcio son:)

1^a El adulterio de la mujer en todo caso, y el del marido cuando resulte escándalo público o menosprecio de la mujer» (99).

Deze bepaling ligt dichter bij het Italiaanse recht dan bij het onze en voorziet ondermeer niet de strict geformuleerde voorwaarde van «onderhoud van bijzit in de echtelijke woning».

H. Canoniek recht.

58. Men weet dat de Kerk de echtscheiding slechts in uitzonderlijke gevallen toestaat. Wat leert ons het kerkelijk recht in verband met de scheiding van tafel en bed? Canon 1129, § 1, voorziet dat *beide* echtgenoten de «separatio» kunnen vragen op grond van overspel van de huwelijksgezel: «Propter coniugis adulterium, alter coniux, manente vinculo, ius habet solvendi, etiam in perpetuum, vitae communionem, nisi in crimen consenserit, aut eidem causam dederit, vel illud expresse aut tacite condonaverit, vel ipse quoque idem crimen commiserit».

Zoals men ziet vertoont deze bepaling wel gelijkennis met onze rechtspraak in die zin dat het principe «volenti non fit iniuria» van toepassing is. De scheiding kan al evenmin bekomen worden als de ene echtgenoot het overspel van de andere uitgelokt heeft. Daarentegen geldt in het canoniek recht het beginsel van de «compensation des torts». In ons rechtssysteem is dat niet het geval: als beide echtgenoten mekaar bedriegen, blijven zij nochtans gerechtigd de echtscheiding aan te vragen.

IX. Is het wenselijk dat overspel van man en vrouw op verschillende wijze gesanctioneerd wordt?

A. Onderzoek van de argumenten tegen een gelijke behandeling van man en vrouw.

1° Het overspel van de vrouw kan overspelige kinderen in de familie brengen.

59. Het argument is oud en ernstig. Wij vinden het al in de «Siete Partidas» (100) en bij *Pothier* (101). Tijdens de voorbereidende werken van de wet werd er meerdere malen op gewezen. In zijn verslag aan het Tribunaat verklaarde *Savoye-Rollin*: «L'adultère de la femme dissout la famille» (102). *Portalès* zegde op zijn beurt: «...l'infidélité de la femme... a des effets plus dangereux que l'infidélité du mari...» (103).

Professor *De Page* weerhoudt het argument in zijn «Traité» als zijnde ernstig (104).

60. De vraag stelt zich echter of de vrouw strenger moet gestraft worden omwille van een toestand die zij zelf niet gewild heeft. Zei onze rechtspraak b.v. niet dat het schandaal verwekt door een veroordeling wegens medeplichtigheid aan overspel niet als bezwarende factor tegen de man mocht gelden, omdat hij deze ruchtbaarheid zelf niet gezocht heeft? (105)

Ik ben het er mee eens dat men het risico van over-

spelige kinderen in een gezin te zien, moet trachten te verkleinen. Bijvoorbeeld door het overspel van de vrouw zwaar te sanctioneren. Dat is echter geen reden om een flagrante ongelijkheid te scheppen. De oplossing is nochtans eenvoudig: dat men de straffen nivellere naar boven toe, door ook van het overspel van de man in *elk geval* een grond tot echtscheiding te maken!

Anders kan onze wetgeving tot zonderlinge en onlogische uitspraken leiden. Veronderstellen wij immers een steriele vrouw, of een andere, voor wie de menopauze reeds lang voorbij is. In beide gevallen absolute onmogelijkheid van moederschap. Zonder twijfel zal men, ingeval die vrouwen hun man bedriegen, de echtscheiding uitspreken op grond van artikel 229. Maar een dergelijke oplossing zou het doel van de wet (geboorte van overspelige kinderen vermijden) voorbijstreven. Zou men *logischerwijze* niet moeten zeggen: die vrouwen kunnen toch geen kinderen meer ter wereld brengen, derhalve passen wij het adagium «cessante causa, cessat effectus» toe en weigeren de echtscheiding? Dat is ook al ondenkbaar...

2° De fysiologie van man en vrouw verschilt.

61. Het argument is van professor *De Page*: «La nature sexuelle de l'homme et celle de la femme ne sont pas identiques. Non seulement leurs besoins, mais la loi même qui les gouverne, diffèrent profondément. Une femme n'éprouve que rarement l'irrésistible appel de la chair. En toute hypothèse, celui-ci suppose presque toujours la séduction de l'homme. Il est rarement spontané. Ajoutons à cela qu'il est des périodes, normales chez la femme, où la suppression des rapports sexuels est commandée: les périodes de grossesse. On se rend ainsi très rationnellement compte que les manquements au devoir de fidélité *ne peuvent pas*, en vertu les lois physiologiques elles-mêmes, être mis, chez l'homme et chez la femme, sur le même pied» (106).

62. Wat de Brusselse hoogleraar zegt is wellicht juist, maar ik betwijfel dat men aan dit zuiver fysiologisch gegeven juridische gevolgen mag hechten. Het is overigens een bedenking die de wetgever van 1804 zich zeker niet gemaakt heeft. Tevergeefs zou men ook maar een zinspeling terzake in de voorbereidende werken van de wet zoeken. Historisch heeft het argument dus geen waarde. Het ware tevens gewaagd het in te roepen bij eventuele wijziging van onze wetgeving inzake echtscheidingsgronden. Zou men dan immers niet in botsing komen met artikel 6 van de Grondwet, krachtens hetwelk de Belgen gelijk zijn voor de wet?

3° Overspel vanwege de vrouw duidt op een grotere verdorvenheid dan ontrouw van de man.

63. Volgend zonderling betoog vinden wij in een boutade van *Portalès*: «...l'infidélité de la femme suppose plus de corruption... que l'infidélité du mari; ...le sexe le plus aimable doit encore, pour le bonheur de l'humanité, être le plus vertueux...»

En verder: «Destinées par la nature aux plaisirs d'un seul et à l'agrément de tous, elles ont reçu du ciel cette sensibilité douce qui anime la beauté, et qui est sitôt émue par les plus légers égarements du coeur... cette modestie touchante qui triomphe de tous les dangers, et qu'elles ne peuvent perdre sans devenir plus vicieuses que nous.»

Als besluit: «Ce n'est donc point dans notre injustice, mais dans leur vocation naturelle, que les

femmes doivent chercher le principe des devoirs plus austères qui leurs sont imposés pour leur plus grand avantage et au profit de la société» (107).

« Words » ! Nergens brengt *Portalis* enig argument naar voor om de inhoud van zijn woordenvloed *ex cathedra* te staven.

4° De werkelijke oorzaak van de ongelijke behandeling van man en vrouw.

64. Deze moet gezocht worden in een op traditie gesteunde opvatting, krachtens dewelke de vrouw de mindere is van de man.

Oorspronkelijk werden de vrouwen als vee behandeld (108). Men kon ze verhuuren (109) of in pand geven (110). In geen geval kon de vrouw onafhankelijk zijn krachtens de wetten van *Manon*: in haar kinderjaren is zij onderworpen aan haar vader, in haar jeugd aan haar echtgenoot, als zij oud is aan haar zonen (111).

In het Romeins recht gaat zij gebukt onder een reeks onbekwaamheden « propter sexus imbecillitatem » (*Digesta* 16.1.22)...

In de middeleeuwen meende men dat vrouwen wezens waren die geen ziel hadden.

Voor de XVIIe eeuw zou *Madame de Maintenon* de toestand als volgt samenvatten: « Les hommes sont naturellement tyranniques et veulent des plaisirs et de la liberté, et que les femmes y renoncent. Ils sont les maîtres: il n'y a qu'à souffrir de bonne grâce » (112).

De encyclopedist *Diderot* stelt vast dat bijna overal de burgerlijke wetten de vrouw als een minderwaardig wezen beschouwen: « Dans presque toutes les contrées, la cruauté des lois civiles s'est réunie contre les femmes à la cruauté de la nature. Elles ont été traitées comme des enfants imbéciles »... (113) Besluit: « Femmes, que je vous plains!... » (114)

Rond die tijd zou *Pothier* zeggen: « la femme... est une inférieure... son mari... est son supérieur » (115). Dit standpunt zou overigens in grote mate blijven voortbestaan gedurende de negentiende eeuw, en zelfs nog gedeeld worden door vooraanstaande intellectuelen. Zo zou *Victor Hugo*, in een toespraak — voor de Académie française — waarin hij nochtans de morele kwaliteiten van de vrouw ophemelde, spreken over « cette pure et noble compagne... presque égale à l'homme par la pensée... n'ayant pas à un aussi haut degré, si l'on veut, la faculté virile de créer par l'esprit... » Verder vindt *Hugo* in haar een minder groot verstand (« moins grande intelligence ») en stelt hij vast dat de wetten voor haar hard en gierig zijn. Uiteindelijk meent hij dat de vooroordelen (« préjugés ») die op haar harder drukken dan op de man iets goed en nuttig hebben... (116)

Zelfs dichters hebben op de inferioriteit waarin men de vrouw hield de aandacht getrokken. Getuigen hiervan, volgende alexandrijnen van *Henri de Bornier*:

« La femme, ange déchu, meurtri, traînant son aile !
Fille, un mari l'achète au père qui la vend;
Veuve, son fils, son frère, un étranger souvent
Dit: « La loi me la donne ! » Elle n'a qu'à le suivre;
Si bien que jusqu'à l'heure où la mort la délivre
Elle a pour seul bonheur qu'elle puisse obtenir
De porter dans ses flancs ses tyrans à venir ! »

Van die theorie van het « zwakke » geslacht vindt men trouwens nog echo's in een tractaat van heden-daags Spaans burgerlijk recht, waar men onder meer verklaart dat ontrouw van de vrouw de man onteert

en dat overspel van deze laatste zijn echtgenote tot een voorwerp van medelijden maakt: « ...preocupaciones sociales... hacen que el adulterio de la mujer infame al marido, y que la falta de éste constituya en objeto de compasión a su consorte » (118).

65. Dit geloof in de mannelijke meerderwaardigheid drukte een sterke stempel op het Burgerlijk Wetboek van 1804. Bewijzen liggen voor de hand: de man was het gezinshoofd, de gehuwde vrouw was rechts-onbekwaam, de man beheerde quasi alleen het gemeenschappelijk huwelijkspatrimonium en zelfs de dotale goederen door zijn echtgenote meegebracht, de vrouw werd niet toegelaten tot het uitoefenen van gerechtelijke ambten...

B. Argumenten die pleiten voor gelijkberechtiging van man en vrouw, in geval van tekortkoming aan de huwelijksplicht.

1° Artikel 212, B.W.: een zinloze bepaling.

66. De wet verplicht beide echtgenoten tot getrouwheid (artikel 212 B.W.). Aan de andere kant wettigt zij als het ware impliciet sommige gevallen van ontrouw van de man, in artikel 230. De bepaling van artikel 212 is nochtans absoluut en er wordt niet aan toegevoegd « behoudens de gevallen bij de wet voorzien ». Een dergelijke verklaring ware overigens komisch. Veronderstellen wij nu een man die, tijdens zakenreizen, telkens zijn echtgenote één keer bedriegt met een publieke vrouw, zonder nochtans schandaal te verwekken. In principe zou de echtscheiding voor dergelijke niet-aanstootgevende en geïsoleerde feiten van overspel niet kunnen uitgesproken worden. En nochtans, wat blijft er nog over van de plicht van getrouwheid? Men is trouw of men is het niet (119) en in ons huidig rechtssysteem bestaat er een onduidelijke tegenstelling tussen de artikels 212 en 230.

Nog duidelijker treedt dit contrast op de voorgrond in het geval van scheiding van tafel en bed. De plicht van trouw blijft bestaan, vermits het huwelijk niet ontbonden werd. Maar wat er voor de man van die plicht (en van de eventuele sancties die het naleven er van moeten doen eerbiedigen) overblijft blijkt duidelijk genoeg uit volgende vaststellingen van professor *Dekkers*: « ...en ce qui concerne le mari, le délit (et la cause de divorce) d'entretien de concubine ne se conçoit plus, car il n'y a plus de domicile conjugal (comp.C.civ.art.230). L'adultère du mari ne peut plus être retenu que comme injure grave » (120).

Alleen een wijziging in de tekst van de wet kan aan die contradictie verhelpen.

2° Kunst- en vliegwerk in de rechtspraak.

67. Men heeft doen opmerken dat de rechtspraak in de praktijk het verschil in behandeling tussen man en vrouw zo klein mogelijk wil maken (121).

Maar ten koste van welk kunst- en vliegwerk is dit mogelijk? Ik wees er hoger op dat het toch onaanvaardbaar is een huis, dat eigendom en verblijfplaats is van de minnares van de man, te beschouwen als de *echtelijke woning* van deze laatste.

Sommige rechters schijnen dit wel te hebben aanvaard, als zij trachten in hun uitspraken dat onlogisch middel door materiële gegevens meer aanvaardbaar te maken. Zo in een vonnis van de rechtbank van Nijvel (122): de term « onderhouden » zinspeelt niet op geldelijke bijstand en het is van generlei

belang te weten wie de huur van het appartement betaalt waar de concubine woont en waar de minnaars samenkomen. Dit is het principe dat echter impliciet veroordeeld wordt door overwegingen die er op wijzen dat men aan het woord «entretenir» zijn werkelijke betekenis moet geven: «Attendu que notamment les gendarmes ont relevé lors du constat d'adultère que les linges et vêtements du défendeur se trouvaient chez son amie et relaté qu'ils ont appris qu'il revenait presque journellement à Jambes (=waar de minnares verbleef) et que c'était lui qui subvenait aux besoins du faux ménage»...

Veronderstellen wij even dat de overspelige echtgenoot zijn linnen en zijn klederen elders liet, dat hij maar één keer in de week naar Jambes ging en dat de minnares alle kosten van het «gezin» betaalde... Krachtens de gangbare rechtspraak zou de echtscheiding *toch* nog moeten uitgesproken worden. Het feit dat de materiële gegevens door de rechtbank geciteerd worden, bewijst echter de ongerijmdheid van het algemeen principe. En dit onverschillig de betekenis die men aan het bijwoord «notamment» geeft. Aanvaardt men alle synoniem «entre autres», «par exemple» (cf. Larousse) — hierbij denk ik aan ons Nederlandse *namelijk* — betekent dit dat de rechter oordeelde dat het vooropgesteld beginsel bewijsvoering nodig had en dat hij in dat bepaald geval blij genoeg was die te kunnen verstrekken. Vervangt men «notamment» door «spécialement», «particulièrement» (verg. ons «in het bijzonder» of «inzonderheid»), dan krijgen wij de indruk dat de uitspraak wil betogen: «*hier* is heel zeker geen twijfel mogelijk, twijfel die misschien *wel* zou kunnen bestaan als de rijkswachters die vaststellingen *niet* gedaan hadden».

Een ander voorbeeld van gewrongenheid waartoe onze rechtspraak aanleiding kan geven. Veronderstellen wij een man die rijk genoeg is om er een tiental minnaresses op na te houden. Zou men in dit geval insinueren dat er evenveel gemeenschappelijke woningen zijn, alleen maar op grond van het feit dat de vrouw het recht heeft haar echtgenoot in het verblijf van de onderscheidene maitresses te volgen?

Ziedaar een paar voorbeelden van onlogische oplossingen waartoe de vonnissen en arresten kunnen leiden als zij de wet iets willen doen zeggen dat zij niet inhoudt. Dergelijke uitspraken komen het prestige van de rechtspraak beslist niet ten goede (123).

67 bis. De moeilijkheid wordt overigens nog ernstiger door het van kracht worden van de wet van 30 april 1958. Daarop trekken de heren *Baeteman* en *Lauwers* de aandacht in een recent werk: «La femme n'est plus légalement domiciliée chez son mari. Son domicile se trouve au lieu de son principal établissement, qui ne sera pas nécessairement celui du mari. La femme n'aura pas le même domicile que son époux, par exemple, lorsqu'elle aura obtenu une résidence séparée par mesure provisoire. En l'occurrence, la jurisprudence ne pourra plus condamner le mari qui entretient une concubine dans une habitation, en déclarant cette habitation commune parce que la femme conserve comme domicile, le même domicile que son mari et qu'elle a toujours le droit d'y entrer...» (124)

3° *Tendens in de jongste wetgeving tot gelijkberechtiging van man en vrouw.*

68. Een eerste belangrijke stap werd gezet in 1932, door de wet van 20 juli. Deze wet vertrekt van het beginsel van gelijkheid tussen de echtgenoten in hun onderlinge verhouding.

Vóór een paar jaar ging men veel verder. De wet van 30 april 1958 kende aan de vrouw omzeggens volledige onafhankelijkheid toe. Stemmen gaan de laatste tijd van alle richtingen op om zo vlug mogelijk ons huwelijksgoederenstelsel te hervormen en alzo de *volledige* burgerlijke bekwaamheid van de vrouw te bewerkstelligen.

Het is betreurenswaardig dat een wet als deze van 1958 die er toch naar streefde de toestand van de gehuwde vrouw te verbeteren er niet aan gedacht heeft een onbillijke ongelijkheid die nog heerst tussen de beide geslachten ongedaan te maken (125).

4° Grondwettelijk bezwaar.

69. Ons burgerlijk recht dateert van 1804. De grondwet zou pas in 1831 tot stand komen. Op dat ogenblik reeds had men, mijns inziens, artikel 230 B.W. moeten schrappen of wijzigen. Het druist immers in tegen het grondwettelijk beginsel, bevat in artikel 6, tweede alinea: «De Belgen zijn gelijk voor de wet.»

Wij kunnen er zowaar de «Universele Verklaring van de Rechten van de Mens» van 10 december 1948 (126) bijhalen. In artikel 2 wordt gezegd dat een ieder zich mag beroepen op al de rechten die in deze Verklaring worden afgekondigd zonder enig onderscheid... van... *geslacht*. Artikel 7 verklaart dan dat allen gelijk zijn voor de wet. Artikel 16 ten slotte bepaalt dat man en vrouw gelijke rechten hebben ten opzichte van het huwelijk, tijdens het huwelijk *en bij de ontbinding daarvan*.

5° Vergelijkend recht.

70. Een stilzwijgend pleidooi houden uiteindelijk de wetgevingen van onze buurlanden waarin de gelijkberechtiging inzake echtscheidingsgronden al een volledige feit is.

Besluit

71. Niettegenstaande de inspanningen van de rechtspraak blijft er een theoretisch en praktisch onderscheid bestaan tussen de beoordelingsmodaliteiten van de ontrouw der echtgenoten.

Theoretisch omdat dit onderscheid nog geschreven staat in de tekst van ons Burgerlijk Wetboek.

Practisch omdat in sommige gevallen het overspel van de man toch niet als grove belediging kan weerhouden worden. Denken wij maar aan het geval van de man die, na jarenlang verblijf in Duitsland, één maal een Poolse vrouw bezat (127). Zonder twijfel had *hij* de echtscheiding *wel* bekomen indien de omgekeerde toestand zich had voorgedaan en het zijn echtgenote was die zich éénmaal aan een vreemde man gegeven had...

Ik meen dat uit hierboven aangevoerde argumenten voldoende is gebleken dat het tijd wordt een archaïsche- en vaak tot onlogische oplossingen leidende wetsbepaling uit ons privaatrecht te doen verdwijnen. Het spreekt vanzelf dat er dan ook gelijkgeschakeling zou moeten komen op strafrechtelijk vlak en dat artikel 388, alinea 1 van het Strafwetboek op de vrouw van toepassing zou zijn.

Is er een parlementair te vinden om een initiatief in die zin te nemen?

Jacques DE BRUYNE,
Docent aan de Rijkshandelshogeschool
te Antwerpen.

- (1) Tweede druk door N. Van Wijk, 's-Gravenhage 1949.
- (2) Deel 2, p. 176.
- (3) *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, 1928, I, p.40.
- (4) cf. *Godefroy o.c.*, I, p. 540.
- (5) Brussel, 19 juni 1909; D.P., 1911, 2, 28.
- (6) Voor dit alles, cf. «Hoge Raad der Nederlanden», Burgerlijke Kamer, 23 juni 1950 - R.W. 1950-51, 805.
- (7) Een Italiaans auteur meent nochtans dat ook een tegennatuurlijke verhouding met een persoon van het ander geslacht met overspel mag gelijkgesteld worden: «...anche un rapporto sodomitico con persona di altro sesso a nostro avviso integra l'adulterio...» (*A.C. Jemolo «Il matrimonio»* 3e uitgave 1957, p. 453 - verschenen in «Trattato di Diritto civile italiano» onder de leiding van F. Vassalli). De schrijver voegt er onmiddellijk aan toe dat het onderscheid alleen theoretisch belang heeft. In de praktijk zal men immers steeds — zoniet het overspel — de belediging van erge aard kunnen inroepen.
- (8) cf. A. Vermeersch-J. Creusen «*Epitome Juris Canonici*», Tomus 2, 1940, p. 305.
- (9) G. Cornil «*Droit romain*», Brussel 1921, p. 603. Zie ook *Arangio-Ruiz «Istituzioni di Diritto Romano*», Napels 1957 (13e herziene uitgave) (p. 452).
- (10) cf. *Pothier «Traité du contrat de mariage*», nr. 516.
- (11) Ley 1a del título 17 de la Partida 7a — vermeld door Jose Maria Manresa y Navarro «*Comentarios al Código Civil Español*», Madrid 1943, I, p. 522.
- (12) cf. *Pothier*, o.c. nr. 516.
- (13) cf. Jose Maria Manresa y Navarro, o. et loc. cit.
- (14) cf. *Diderot «Oeuvres complètes»* (par J. Assezat) vol. 2, p. 245.
- (15) o. et loc. cit.
- (16) o.c. vol. 2, p. 228.
- (17) o.c. vol. 2, p. 227.
- (18) o. et loc. cit.
- (19) Voor dit alles, cf. *Locre*, éd. belge, Procès-verbaal van de Raad van State, zitting van 4 Brumaire, jaar X, deel 2, pp. 512-513.
- (20) B. R. Brussel, 11 augustus 1860; B.J. 1861, 53.
- (21) Cass. 11 oktober 1957; Pas. 1958, I, 122. In die zin: Orléans, 28 juli 1858; S. 1858, 2, 592; Brussel, 9 juli 1890; P.P. 1890 nr. 1757 (impl.); Cass. 19 oktober 1896; Pas. 1896, I, 291; Gent, 14 december 1899; Pas. 1900, 2, 251 (O.M.); Cass. 16 februari 1925; Pas. 1925, 1, 149.
- (22) Gent, 29 december 1880; Pas. 1881, 2, 150.
- (23) Brussel, 9 juli, voormeld.
- (24) Gent, 14 december 1899, voormeld. Het hof veroordeelde de echtgenoot niet omdat hij weigerde in een hotelkamer de gemeenschappelijke woning te zien.
- (25) Brussel, 10 mei 1860; Pas. 1860, 2, 258.
- (26) Cass. 11 oktober 1957, voormeld. *Adde*: B. R. Nijvel, 17 juni 1958, «*Recueil de Jurisprudence des Tribunaux de l'arrondissement de Nivelles*», p. 94.
- (27) Luik, 6 juli 1826; Pas. 1826, 226.
- (28) Brussel, 21 februari 1853, Pas. 1854, 2, 199.
- (29) Gent, 30 maart 1855; Pas. 1855, 2, 324.
- (30) Seine, 14 maart 1889; J.P. 1889, 2, suppl. 8 (impl.).
- (31) C. Asser's «*Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht*» - Eerste Deel «*Personenrecht*», 1947, p. 268.
- (32) Brussel, 21 februari 1853, voormeld. *Adde nota* (4), bij Brussel, 19 juni 1909, D.P. 1911, 2, 28: «la plupart des adultères ne peuvent être établis que par des présomptions en tirant des conséquences d'un fait connu (à savoir ce qu'ils ont fait ensemble)».
- (33) Gent, 30 maart 1855; Pas. 1855, 2, 324.
- (34) Arrest vermeld door Cass. fr., 21 december 1818; Pas. - Cours de France - Cour de Cass. IX, p. 276. *Adde* een vonnis van Hoei, vermeld bij Luik, 13 februari 1874; Pas. 1874, 2, 138.
- (35) Cass. fr., 21 december 1818, voormeld. *Adde*: Brussel, 6 december 1830; Pas. op datum; Brussel, 4 december 1863; Pas. 1864, 2, 16; Luik, 13 februari 1874, voormeld; Cass., 21 oktober 1889; Pas. 1889, 1, 320; Cass., 12 juni 1944; Pas. 1944, 1, 387.
- (36) Brussel, 6 december 1830, voormeld.
- (37) Cass., 12 juni 1944, voormeld. *Adde*: Bordeaux, 21 april 1858; S. 1858, 2, 487; Cass., 21 oktober 1889, voormeld.
- (38) Luik, 13 februari 1874; Pas. 1874, 2, 138.
- (39) Lyon, 21 juni 1837; J. P. 1837, 2, 519.
- (40) Cass. fr., 27 april 1838; J.P. 1838, 2, 69.
- (41) Tongeren, 28 december 1855; B.J. 1856, 59.
- (42) Brussel, 9 juli 1890, voormeld.
- (43) Brussel, 25 maart 1841; Pas. 1844, 2, 353. Zie ook Luik, 9 augustus 1867; Pas. 1868, 2, 38.
- (44) Gent, 14 december 1899; Pas. 1900, 2, 251.
- (45) Cass., 15 april 1897; Pas. 1897, 1, 145.
- (46) Gent, 29 december 1880; Pas. 1881, 2, 150.
- (47) Orléans, 28 juli 1858; S. 1858, 2, 592.
- (48) Brussel, 6 december 1830, voormeld.
- (49) Rechtbank 1ste afdeling Brussel, vermeld door Brussel, 10 mei 1860; Pas. 1860, 2, 258.
- (50) Cass., 22 februari 1932; Pas. 1932, 1, 78 (minnares = eigenares van huis); Cass., 7 december 1936; Pas. 1936, 1, 441 (principeel: minnares mag huurster of eigenares zijn); B.R. Nijvel, 17 juni 1958, voormeld. Uitzondering maakt nochtans een zeer recent arrest van het hof van Luik (27 oktober 1961). Ik kom hierop verder terug (cf. nr. 17bis).
- (51) Cass., 20 april 1959; Pas. 1959, 1, 829.
- (52) Brussel, 10 mei 1860; Pas. 1860, 2, 258.
- (53) Cass., 22 februari 1932; Pas. 1932, 1, 78.
- (54) Cass., 4 januari 1960; Pas. 1960, 1, 494.
- (55) Luik, 27 oktober 1961, Jur. Liège 1961, p. 81.
- (56) Cass., 4 januari 1960, voormeld. *Adde*: Cass. 20 april 1959; Pas. 1959, 1, 829, note (1) en Cass. 31 oktober 1960, R.W., 1961-62, 377.
- (57) Onder deze rubriek vermeld ik ook de uitspraken waar het overspel niet uitdrukkelijk vastgesteld werd maar wel scheen te blijken uit zware vermoedens.
- (58) Brussel, 19 januari 1849; Pas. 1850, 2, 182 (bevestigt eerste aanleg).
- (59) B.R. Brussel, 11 augustus 1860; B.J. 1861, 53.
- (60) Luik, 29 juli 1872, B.J. 1872, 1141.
- (61) Luik, 23 april 1890; P.P. 1890, nr. 958 (dit arrest hervormde de uitspraak die in eerste aanleg de aanlegster afgewezen had).
- (62) Brussel, 9 juli 1890; P.P. 1890, nr. 1757.
- (63) Parijs, 18 juli 1893; D.P. 1911, 2, 28.
- (64) B.R. Verviers, 13 februari 1901; P.P. 1903, nr. 122.
- (65) B.R. Brussel, 22 oktober 1904; J.T. 1905, 375. (In die zin — maar het was de vrouw die door de politie betraptd werd —: B.R. Brussel, 30 juli 1904; J.T. 1905, 416.)
- (66) B.R. Antwerpen, 7 juni 1911; B.J. 1912, 31.
- (67) Brussel, 3 februari 1915; Pas. 1915-16, 2, 9.
- (68) Brussel, 5 maart 1955; J.T. 1955, 385.
- (69) Gent, 2 augustus 1861; Pas. 1862, 2, 176.
- (70) Cass. fr., 18 december 1894; D. 1895, 1, 260.
- (71) Parijs, 18 juli 1893, voormeld.
- (72) Ik vermeld het geval omdat het deel uitmaakt van een zaak waarvan het tweede aspect (ontrouw van de man) behandeld wordt in nummer 42.
- (73) B.R. Brussel, 27 april 1907, voormeld.
- (74) B.R. Hoei, 11 juli 1935; Jur. Liège 1936, 124.
- (75) Brussel, 11 maart 1950; J.T. 1950, 425.
- (76) Brussel, 5 maart 1955, voormeld.
- (77) *Jemolo*, o.c.; p. 453.
- (78) «lo» = «consenso».
- (79) o.c., p. 453.
- (80) Seine, 14 maart 1889; G.P. 1889, 2, suppl. 8.
- (81) Brussel, 19 juni 1909, voormeld.
- (82) Cass., 30 januari 1936; Pas. 1936, 1, 137.
- (83) Cass. fr., 1 juni 1950; J.C.P. 1950, 2, 5782.
- (84) B.R. Brussel, 27 april 1907, voormeld.
- (85) Luik, 25 februari 1914; Pas. 1914, 2, 275.
- (86) Gent, 19 maart 1952; R.W. 1952-53, 1015.
- (87) B.R. Nijvel, 9 april 1957; Rec. Jur. T.A. Nivelles, p. 12.
- (88) Caen, 31 december 1889; D.P. 1891, 2, 280.
- (89) Cass., 16 februari 1925; Pas. 1925, 1, 149.
- (90) cf. nr. 152 van het werk.
- (91) o.c., nr. 174.
- (92) «*L'adultère est-il une cause péremptoire de divorce et de séparation de corps*» in «*Annales du Notariat et de l'Enregistrement*», 1953, pp. 78-84.
- (93) Cass., 30 januari 1936; Pas. 1936, 1, 137.
- (94) Luik, 27 oktober 1961, voormeld.
- (95) Lyon, 28 mei 1956; D. 1956, 646.
- (96) Brussel, 3 februari 1915; Pas. 1915-16, 2, 9.
- (97) Dalloz, Code civil, p. 133.
- (98) «De scheiding kan nog aangevraagd worden omwille van overspel... De actie tot scheiding wordt niet toegestaan voor overspel van de man, tenzij er zulksdanige samenloop van omstandigheden is dat het feit een erge belediging voor de vrouw is.»
- (99) «(De wettige redenen tot *echtscheiding* zijn): 1a Het overspel van de vrouw in elk geval, en dat van de man als er openbaar schandaal uit voortvloeit of er misprijzen jegens de vrouw uit blijkt.»
- (100) cf. *supra*, nr. 4.
- (101) «*Traité du contrat de mariage*», nr. 516.
- (102) cf. *Locre*, éd. belge, 2, p. 579, nr. 11.
- (103) cf. *Locre*, éd. belge, 2, p. 397, nr. 62.
- (104) 1, nr. 857.
- (105) Luik, 25 februari 1914, voormeld.
- (106) H. de Page, o.c., 1, nr. 857.
- (107) *Locre*, o.c., 2, p. 397, nr. 62.
- (108) cf. R. Dekkers, «*Le Droit privé des Peuples*», nr. 407.
- (109) cf. R. Dekkers, o. et loc. cit.
- (110) cf. R. Dekkers, o.c., nr. 53.
- (111) cf. R. Dekkers, o.c., nr. 409.
- (112) Vermeld door E. Herve in zijn toespraak van 10 februari 1887, tot de leden van de Académie - cf. P. Gauthier «*Anthologie de l'académie française*», 2, p. 84.
- (113) *Oeuvres complètes* (voormeld) vol. 2, p. 258. De wreedheden die de natuur aan de vrouw voorbehoudt, vindt men opgesomd op dezelfde bladzijde.
- (114) o.c., vol. 2, p. 260.
- (115) «*Traité du contrat de mariage*», nr. 516.
- (116) Toespraak van 16 januari 1845 in P. Gauthier, o.c., 1, p. 114.
- (117) Vermeld door E. Rostand in zijn redevoering voor de Académie van 4 juni 1903, cf. P. Gauthier, o.c., 2, p. 284.
- (118) Jose Maria Manresa y Navarro, o.c., p. 523.
- (119) Ik begriep dan ook moeilijk professor De Page, als hij zegt: «*Le devoir de fidélité... est réciproque... toutefois de nature différente pour le mari et pour la femme*» («*Traité*», 1, nr. 703). Gemakkelijker volgt men de Italiaanse hoogleraar Jemolo, als hij zegt: «*La nostra coscienza collettiva... dà il suo suggello all'etica statale, ed impedisce una proclamazione dei diritti del sesso al disopra delle regole del dovere della fedeltà coniugale*» (o.c., p. 454) = «*Ons gemeenschappelijk bewustzijn drukt zijn stempel op de staatsmoraal, en belet een verklaring van de rechten der*

seksen boven de regels van de plicht van echtelijke trouw».
 (120) R. Dekkers «Précis de Droit civil belge», 1, p. 213, voetnota (1).
 (121) R. Dekkers «Précis...», 1, nr. 275.
 (122) B.R. Nijvel, 17 juni 1958, Rec. Jur. T.A. Nivelles, p. 94.
 (123) Herinneren wij nochtans aan de recente uitspraak van het hof van Luik, die weigert in het huis van de

minnares de gemeenschappelijke woning te zien (Luik, 27 oktober 1961, voormeld).
 (124) G. Baeteman & J.-P. Lauwers «Devoirs et droits des époux», Brussel 1960, p. 90.
 (125) In die zin ook Baeteman en Lauwers, o.c., p. 88.
 (126) Gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 31 maart 1949.
 (127) Gent, 19 maart 1952, voormeld.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 7 januari 1963.

Voorzitter : M. Vandermersch.
 Raadsheer-verslaggever : M. Delahaye.
 Advokaat-generaal : M. Dumon.

Onrechtmatige daad. — Verplichting van degene, die schade veroorzaakt heeft, ze geheel te herstellen indien het slachtoffer zelf geen fout begaan heeft.

Vernietiging van het vonnis, dat slechts een gedeeltelijke schadevergoeding toekent zonder het begaan zijn van een fout door het slachtoffer vast te stellen.

Art. 1382 B.W. legt aan diegene, die schade veroorzaakt heeft, de verplichting op ze te herstellen; een gedeeltelijke schadevergoeding maakt geen passend herstel uit, vermits zij het slachtoffer een deel van de schadegevolgen van een anders fout laat dragen.

N.V. Arel b.p. t./ Verstraete.

Gelet op het bestreden vonnis op 1 juni 1962 door de Correctionele rechtbank te Kortrijk, zetelende in hoger beroep, gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 1382 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het vonnis aanneemt dat de fout van verweerder bewezen is, dat het de beweegredenen van de eerste rechter heeft overgenomen en geen enkele fout in hoofde van een van de burgerlijke partijen vaststelt,

doordat, terwijl het aan twee van de drie burgerlijke partijen integraal vergoeding van de schade toekent, ditzelfde vonnis zonder enige grond te vermelden waarop het gesteund is, op burgerlijk gebied de betichte slechts veroordeelt de twee derden van de door de derde burgerlijke partij N.V. Arel geleden schade te vergoeden;

dat wanneer artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek uitdrukkelijk voorziet dat «elke daad van de mens waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, degene door wiens schuld de schade is ontstaan, verplicht deze te vergoeden»:

Overwegende dat het bestreden vonnis verweerder op strafgebied schuldig verklaart aan inbreuk op artikel 12-1 van het Koninklijk besluit van 8 april 1954 en hem op burgerlijk gebied verantwoordelijk stelt voor de twee derden der schade welke aanlegster ingevolge de gepleegde inbreuk geleden heeft, zonder enige reden aan te duiden waarom de verantwoordelijkheid aldus verminderd wordt;

Overwegende dat artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek aan degene, die schade veroorzaakt heeft, de verplichting oplegt ze te herstellen; dat een gedeelte-

lijke schadevergoeding geen passend hersteld uitmaakt, vermits zij het slachtoffer een deel van de schadelijke gevolgen van een anders fout laat dragen en het vonnis ten deze niet vaststelt dat het slachtoffer zelf een fout zou begaan hebben;

Dat het middel gegrond is;

Om deze redenen :

Verbreekt het bestreden vonnis in zover het uitspraak doet over de eis van aanlegster tegen verweerder;

Zegt dat melding van onderhavig arrest zal gedaan worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerder tot de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Brugge, zetelende in hoger beroep.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 22 januari 1963.

Voorzitter : M. Vranckx.
 Raadsheren : M.M. Mast en Mees.
 Substituut-auditeur-generaal : M. Lenaerts.
 Advokaat : Mr. Lietaer.

1. Rechtspleging. — Mededeling administratief dossier.
2. Arbeidsbescherming. — Gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen.

1. *De weigering van de tegenpartij aan de verzoeker het administratief dossier mede te delen om hem in de mogelijkheid te stellen de regelmatigheid van een rechtshandeling te onderzoeken, kan geen invloed hebben op de regelmatigheid van die rechtshandeling. Bovendien werd het administratief dossier ter griffie van de Raad van State neergelegd.*

2. *Inzake vergunningen tot exploitatie van gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen, is de bestendige deputatie niet gebonden door het advies van de gezondheidsinspekteur.*

Stad Roeselare t/ Bestendige deputatie van West-Vlaanderen.

Arrest n° 9832.

Gezien het verzoekschrift dd. 4 mei 1962, ingediend door het college van burgemeester en schepenen van de stad Roeselare, daartoe gemachtigd bij gemeenteraadsbesluit van 16 april 1962;

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van het besluit dd. 9 maart 1962 van de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen,

waarbij aan de tussenkomende partij vergunning wordt verleend tot het oprichten van een varkenskwekerij voor een periode van tien jaar; dat het bestreden besluit op 23 maart 1962 aan de verzoekende partij is medegedeeld;

Overwegende dat de verzoekende partij bij besluit van 11 december 1961 weigerde aan de tussenkomende partij een vergunning toe te staan tot exploitatie van een « varkensmesterij » voor ongeveer honderd varkens; dat dit besluit werd genomen nadat de gezondheidsinspecteur een ongunstig advies had gegeven « daar de inrichting te dicht bij woonhuizen gelegen is »; dat de tussenkomende partij tegen dit besluit beroep instelde; dat de gezondheidsinspecteur een tweede advies gaf luidens hetwelk de vergunning kon worden toegestaan omdat de hinder tot een minimum kon worden herleid wanneer de voorwaarden stipt worden nageleefd; dat daarop het bestreden besluit werd genomen met verwijzing naar het gunstig advies van de gezondheidsinspecteur en met de overweging dat met « stipte » naleving van de gestelde uitbatingsvoorwaarden de inrichting geen hinder zal teweegbrengen die de gewone burenlust overtreft »;

Overwegende dat de verzoekende partij doet gelden dat het haar niet mogelijk is de regelmatigheid van het bestreden besluit te onderzoeken daar de tegenpartij geweigerd heeft haar het administratief dossier mede te delen; dat die weigering evenwel geen invloed kan hebben op de regelmatigheid van het bestreden besluit en dat bovendien de verzoekende partij er geen belang bij heeft dit middel te doen gelden daar het administratief dossier ter griffie van de Raad van State ter inzage werd neergelegd;

Overwegende dat de verzoekende partij aanvoert dat de aanvraag tot vergunning en het door haar genomen besluit een « varkensmesterij » betrof en het bestreden besluit een vergunning voor een « varkenskwekerij » betreft; dat de verzoekende partij niet aantoonde dat de twee benamingen niet slaan op een zelfde bedrijfsinrichting;

Overwegende dat de verzoekende partij inroept dat het bestreden besluit een schending inhoudt van artikel 11 van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming, dat luidt als volgt: « De door de bevoegde overheid genomen besluiten zullen steunen op het advies van de technische ambtenaren om wier tussenkomst verzocht werd »; dat volgens haar het gegeven advies gebrekkig is doordat de gezondheidsinspecteur zijn advies heeft gewijzigd niettegenstaande de feitelijke toestand onveranderd bleef;

Overwegende dat de bestendige deputatie door het advies van de gezondheidsinspecteur niet is gebonden; dat niet blijkt dat zij door de tegenstrijdige adviezen misleid werd; dat het bestreden besluit de reden aan geeft die, volgens de beoordeling van de tegenpartij, de toekenning van de vergunning rechtvaardigt;

Overwegende dat het beroep niet gegrond is;

Besluit :

Artikel 1.

Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 6 april 1963.

Voorzitter : M. Maréchal.

Raadsheren : M.M. Emond en Grenez.

Advokaat-generaal : M. Cerckel.

Advokaten : Mrs. A. Dieryck en Van Durme.

Ongeoorloofde mededinging (K.B. 23 december 1934).

— Feiten van namaking van een fabrieks- of handelsmerk. — Onbevoegdheid van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel de ophouding ervan te bevelen.

Concurrenten, die eenzelfde merk (nl. Vutex) voor hetzelfde produkt (nl. plasticverf) gebruiken.

De door de oorspronkelijke eiseres aangeklaagde handelingen als strijdig zijnde met de eerlijke gebruiken inzake handel en nijverheid maken in casu uitsluitend feiten van namaking van een fabrieks- of handelsmerk uit, feiten die door de wet van 1 april 1879 beteugeld worden.

De voorzitter van de rechtbank van koophandel is krachtens het K.B. van 23 december 1934 niet bevoegd om de ophouding van dergelijke feiten te bevelen.

N.V. Welvaart en N.V. Usines Levis Georges t/
P.V.B.A. Vanac - Color.

Gezien in regelmatige uitgifte de beslissing uitgesproken op 27 november 1962 zoals in kortgeding bij toepassing van het koninklijk besluit nummer 55 van 23 december 1934 door de voorzitter der Rechtbank van Koophandel te Antwerpen waarvan geen betekening wordt voorgelegd en waartegen op 10 januari 1963 een naar vorm en tijd regelmatig beroep werd aangetekend;

Aangezien de eis, steunende luidens het inleidings-exploot op artikelen 1 en 2 littera a en littera d van voormeld koninklijk besluit op de oneerlijke mededinging, ertoe strekt aan huidige appellanten verbod op te leggen in België verfwaren te verkopen, te doen of te laten verkopen onder de benaming « Vutex » en publiciteit te voeren voor verfwaren met bewuste benaming;

Aangezien de door geïntimeerde als strijdig met de eerlijke gebruiken inzake handel aangewreven handelingen zoals volgt kunnen samengevat worden :

1. het merk « Vutex » was sinds 1955 voor plasticverf gebruikt geweest door zekere Van Acker Albert, die het aan geïntimeerde ter gelegenheid van haar stichting kosteloos zou afgestaan hebben en werd door laatstgenoemde op 23 mei 1962 regelmatig ter griffie van de Rechtbank van koophandel te Gent gedeponneerd onder het nummer 4420;

2. tweede appellante fabriceert soortgelijke plasticverven voor rekening van eerste appellante die ze in haar winkels voortverkoopt onder dezelfde benaming van « Vutex » dewelke voorkomt op de etiketten die echter voor het overige, inzonderheid de kleur en de tekst verschillen van deze door geïntimeerde zelf gebruikt;

3. tweede appellante maakt voor haar verven publiciteit waarop het merk « Vutex » staat;

4. er ontstaat verwarring in het publiek tussen beide merken « Vutex » waarvan de anterioriteit aan geïntimeerde toebehoort;

Aangezien bewuste handelingen in werkelijkheid geen feiten van oneerlijke mededinging doch uitsluitend feiten van namaking van een fabrieks- of handelsmerk uitmaken, derwijze dat geïntimeerde, ter beteugeling

ervan de beschikkingen van de wet van 1 april 1879 diende na te leven, en dat de voorzitter van de Rechtbank van koophandel, onbevoegd was om de ophouding ervan te bevelen op grond van het koninklijk besluit van 23 december 1914, spijs de uitdrukkelijke vermelding van dit besluit in het inleidend exploit;

Aangezien zulke handelingen door andere wetteksten betoeteld worden en de opvallende gelijkenis van de ingeroepen namakingsfeiten met daden « strijdig met de eerlijke gebruiken in zake handel en nijverheid » niet volstaan om de toepasselijkheid van dit koninklijk besluit te verantwoorden (Cassatie 16 maart 1939, Pas. I, 150);

Om deze redenen :

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Alle andere, meeromvattende of strijdige besluiten verwerpend,

Gehoord in openbare zitting het eensluidend advies van de heer Substituut-Prokureur-Generaal Van Honste,

Ontvangt het beroep en verklaart het gegrond;

Doet de aangevochten beslissing te niet;

Wijzigende,

Zegt dat de eerste rechter onbevoegd was om kennis te nemen van de zaak;

Verwijst geïntimeerde in de kosten van beide gerechtsinstanties.

NOOT: De in vorenstaand arrest geciteerde beslissing van het Hof van Cassatie van 16 maart 1939 is ook verschenen in de « Belgique Judiciaire », 1939, 208 v, gelijktijdig met uitvoerige conclusies van de toenmalige advocaat-generaal Leon Cornil.

Verg. verder over dit onderwerp o.a. Fredericq, Traité, T. II, 194 v.; Louis van Bunnin, noot onder Rechtbank van Koophandel Brussel, 18 juli 1961, J.T. 1963, 48 v; Hof Gent 30 april 1955, R.W. 1955/56, 645; Hof Gent, 25 april 1949, R.W. 1949/50, 160; Rechtb. van Kooph. Brussel 9 november 1960, Ing. Conseil 1951, 64; Rechtb. van Kooph. Gent, 3 januari 1963, R.W. 1962/63, 1216.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 12 oktober 1962.

Voorzitter : M. Bossaert.

Raadsheren : M.M. Beeckman en Moerenhout.

Eerste Advokaat-Generaal : M. Vanhoudt.

Advokaten : Mrs. Ch. van Hille en Hubené.

Terugwerkende kracht van vonnissen en arresten. —

Uitzondering hierop voor de beslissingen, die de echtscheiding toelaten en voor de daarbij horende eisen, zoals uitkeringen tot onderhoud.

In de regel werken vonnissen en arresten terug tot op de dag van het instellen van de vordering. Hierop wordt uitzondering gemaakt voor de beslissingen, die de echtscheiding toelaten en deze uitzondering geldt eveneens voor de bijkomstige eisen, nl. deze tot uitkering van onderhoud en voor zoveel althans niet uitdrukkelijk een vertrekpunt is bepaald.

Het arrest, dat niet uitdrukkelijk beslist heeft over de terugwerking van zijn beschikking moet worden geïnterpreteerd in de zin dat de beschikking enkel voor de toekomst geldt.

V.A. t/ C.

Advies van het O.M.

Door arrest dd. 8 december 1960 stond uw Hof de echtscheiding toe bij wederzijds ongelijk, vertrouwde de kinderen toe aan de echtgenote mits uitkering van een onderhoudsgeld van 400 frank per maand voor het meisje en vrijstelling van de man van onderhoudsgeld voor de zoon, die ondertussen voor zijn bestaan kon instaan.

Dit arrest bekrachtigde een vonnis dd. 24 mei 1958 die voormelde echtscheiding toestond, doch waarbij te dien tijde een onderhoudsgeld van 400 frank voor elk der twee kinderen werd toegestaan van 1 juni 1958 af, doch met de hoger omschreven wijziging van het wegvallen van het maandgeld voor de zoon.

Voor de duur van de echtscheidingsprocedure werd als voorlopige maatregel door de voorzitter der rechtbank een onderhoudsgeld van 1.200 frank voor de twee kinderen toegekend.

Betwisting is ontstaan tussen partijen nopens de draagwijdte van het arrest wat het onderhoudsgeld betreft en de aanvangsdatum van het verminderd bedrag.

De partij beweert dat retroactief tot op de dag van het vonnis dd. 24 mei 1958 hij slechts voor de dochter alleen moest betalen en compenseert hetgeen hij beweert te veel betaald te hebben door zich thans van elke uitkering van onderhoudsgeld te onthouden tot dat het teveel betaalde zal gecompenseerd zijn.

Het ontstaan zelf van deze betwisting met het niet evident ongegrond karakter ervan doet besluiten tot de ontvankelijkheid van onderhavig rekwest tot interpretatief arrest.

In welke zin dient voormeld arrest naar billijkheid en recht uitgelegd te worden ?

Naar mijn mening in de zin vooropgesteld door requetrante en dit hoofdzakelijk om de volgende redenen.

Een onderhoudsgeld door de voorzitter der rechtbank toegekend als voorlopige maatregel voorziet in een ontstane noodtoestand en geldt tot het einde der ingestelde procedure tenzij er vroeger bij een latere referaatbeslissing van de voorzitter daaraan wijziging werd gebracht. Dergelijke wijziging kwam er niet tijdens huidige geding.

Toen het vonnis dd. 24 mei 1958 door de rechtbank van eerste aanleg een onderhoudsgeld van 2 x 400 F toekende voor de twee kinderen, hield deze rechtsmacht rekening met de alsdan bestaande behoeften en bepaalde de inwerkingtreding er van in de toekomst, nl. op 1 juni 1958.

Dit vonnis werd echter door middel van het beroep bestreden en gaf aanleiding tot uw arrest van 8 december 1960 : hierbij werd de uitspraak nopens de echtscheiding bevestigd terwijl de beslissing nopens het onderhoudsgeld gewijzigd werd in hoger vermeldde zin dat slechts 400 frank voor de dochter alleen werd bepaald.

Het lijkt mij niet gewettigd te willen afleiden — zoals geïntimeerde het doet — van de door uw Hof voor de algemeen gebruikte bewoording « bevestigt dienvolgens het vonnis a quo », dat het onderhoudsgeld retroactief tot de datum van het eerste vonnis slechts 400 frank zou bedragen.

Immers heeft het Hof enerzijds de beschikkingen nopens echtscheiding en bewaking der kinderen bevestigd, doch heeft noodzakelijkerwijze bij de wijziging, wat het onderhoudsgeld betreft, rekening gehouden met de ondertussen veranderde toestand, nl. met de omstandigheid dat de zoon die in 1958, ten tijde van het vonnis, slechts 450 frank per week verdiende, in 1960,

ten tijde van het arrest, 609 frank per week verdiende, en aldus geacht werd van toen af voor zijn eigen bestaan te kunnen instaan.

Uit de besluiten vóór het Hof van de partij zelf, blijkt overigens ook dat zij van oordeel was dat er van retroactiviteit geen spraak kon zijn daar waar zij vroeg: «gelet op de omstandigheden der zaak heden ten dage, te zeggen dat er geen reden meer bestaat tot verdere uitkering van onderhoudspensioen».

Ik concludeer dan ook tot de ontvankelijkheid van het rekest tot interpretatief arrest en tot de interpretatie ervan in de zin voorgehouden door rekwestrante.

Gent, 21 september 1962.

De Eerste-Advocaat-generaal,
J. Van Houdt.

Arrest.

Gezien het rekest van V., betekend aan pleitbezorger op 21 augustus 1961, strekkende tot interpretatie van het arrest van deze Kamer dd. 8 december 1960 betreffende het onderhoudsgeld ten bate van de kinderen;

Overwegende dat gemeld arrest een vonnis dd. 24 mei 1958 bevestigt waarbij de echtscheiding bij wederzijds ongelijk werd toegelaten en de twee kinderen aan de echtgenote werden toevertrouwd, doch het bestreden vonnis wijzigt betreffende het onderhoudsgeld en beslist dat C. 400 frank per maand moet betalen voor het onderhoud van het meisje en vrijgesteld is van alle uitkering tot onderhoud van de zoon;

dat het vonnis dd. 24 mei 1958, in verband met het onderhoudspensioen luidde: «veroordeelt C. om aan eiseres op tegeneis ten behoeve van de twee kinderen een maandelijks onderhoudsgeld te betalen van 800 F, hetzij 400 frank per kind... vanaf 1 juni 1959»;

Overwegende dat C. het arrest in die zin interpreteert dat hij vanaf 1 juni 1958 400 frank per maand verschuldigd is voor zijn dochter en sindsdien niets meer hoeft te betalen voor zijn zoon;

dat hij bovendien voorhoudt van 1 juni 1958 tot 1 december 1960 maandelijks 1200 frank betaald te hebben voor de twee kinderen, krachtens een bevelschrift in kort geding dd. 20 december 1957 in zake de voorlopige maatregelen (art. 268 B.W.), terwijl hij, volgens zijn interpretatie van het arrest, slechts 400 F te betalen had en dat hij aldus een som van 25.000 frank te veel stortte of gedurende 64 maanden van iedere betaling van onderhoudsgeld ontslagen is;

Overwegende dat V. daartegen vooropstelt dat het arrest volstrekt niet retroageert tot op 1 juni 1958;

Overwegende dat het past de draagwijdte van de besproken beschikking te preciseren;

Overwegende dat indien de uitwerking van vonnissen en arresten in principe retroageert tot op de dag van de vordering, deze regel niet geldt voor de beslissingen die de echtscheiding toelaten;

dat deze uitzondering eveneens geldt voor de toekomstige eisen, namelijk deze tot de uitkering tot onderhoud voor zoveel niet uitdrukkelijk een vertrekpunt wordt bepaald;

Overwegende dat C. door het instellen van het beroep tegen het vonnis van 24 mei 1958 verder gebonden is gebleven door het bevelschrift in kortgeding, dat hij ten andere toegeeft dat hij tot 1 december 1960 zich naar het bevelschrift heeft geschikt;

Overwegende dat het arrest het bestreden vonnis niet bevestigd heeft wat het onderhoudspensioen der

kinderen betreft, maar op dit punt het vonnis heeft gewijzigd; dat dienvolgens waar het arrest niet uitdrukkelijk zegt dat de beschikking retroageert deze moet worden geïnterpreteerd in de zin dat zij enkel geldt voor de toekomst;

Overwegende dat ten andere C. in zijn besluiten voor het Hof heeft aangenomen dat er geen spraak was van retroactiviteit maar betoogde dat «gelet op de omstandigheden der zaak (hierdoor bedoelend dat kinderen ondertussen voor hun eigen bestaan konden instaan) er geen reden meer bestaat tot verdere uitkering van onderhoudspensioen ten bate van de kinderen»;

Om deze redenen,

Het Hof, gelet op art. 24 van de wet van 15 juni 1935; Gehoord in openbare terechtzitting het gelijkvormig advies van de heer Eerste-Advocaat-generaal Vanhoudt;

Verklaart het rekest ontvankelijk; zegt voor recht dat wat het onderhoudsgeld aan C. verschuldigd betreft, het arrest niet retroageert tot 1 juni 1958 en dat de afschaffing van het onderhoudsgeld voor gemeld kind overeenkomstig de besluiten van V., aanvang neemt op de datum van het arrest, zijnde 8 december 1960;

Kosten van het incident ten laste van de partij C.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

3e Kamer. — 21 februari 1963.

Alleenrechtsprekend rechter: M. Viaene.

O.M.: M. Deweer.

Advokaten: Mrs. Traest, Eeckhout en Lagae.

Eigendom. — Stellingen aangebracht op de openbare weg met het oog op de restauratie van een oude kerk, waartegen woningen zijn aangebouwd. — Vordering van de eigenaar van een dezer woningen gesteund op de artikelen 1382 en 544 B.W.

Stellingen op de openbare weg aangebracht met het oog op herstellingen aan een eeuwenoude kerk waartegen woningen zijn aangebouwd. Vordering van de eigenaar van een dezer woningen ex de artt. 1382 en 544 B.W. wegens beweerde onmogelijkheid zijn woning te verhuren.

Geen bewijs van fout in de zin van art. 1382 B.W. en/of van overschrijding der normaal door de nabuur te verwachten stoornissen. (zie nader het vonnis).

Detremmerie t./ Kerkfabriek van Sint-Niklaaskerk te Gent en de Stad Gent.

Overwegende dat de eiser eigenaar is van twee kleine woningen welke zijn aangebouwd aan de Sint-Niklaaskerk te Gent; dat hij de verweersters aanspreekt in betaling van schadevergoeding omdat, naar zijn bewering, de stellingen welk op de openbare weg voor die woningen zijn aangebracht ingevolge de herstellingswerken aan de Sint-Niklaaskerk, er de oorzaak van zijn dat één van die woningen waaruit de eiser zich als haarkapper terugtrok, thans niet verhuurd geraakt;

I. *Omtrent de eis voor zover hij steunt op art. 1362 B.W.*

Overwegende dat de eiser, voor zover hij zijn vordering steunt op art. 1382 B.W., eerst een fout in hoofde

van de verweersters zou moeten bewijzen en vervolgens een oorzakelijk verband tussen de fout en de beweerde schade;

Overwegende dat de eiser geen fout bewijst in hoofde van de verweersters;

Overwegende inderdaad, dat vooreerst het niet bewezen is dat de stellingen in de muren of in het dak van eisers woning dringen, er op rusten, of geplaatst werden op een foutieve wijze waardoor de woning rechtstreeks beschadigd werd;

Overwegende voorts, dat de eiser ten onrechte voorhoudt dat de fout in hoofde van de verweersters, of in hoofde althans van de tweede verweerder, de stad Gent, er in bestaat de onderhoudswerken aan de Sint-Niklaaskerk derwijze te hebben verwaarloosd, dat thans belangrijke herstellingswerken zich opdringen welke het plaatsen van deze stellingen voor een lange duur noodzakelijk maken en welke bij een tijdig en regelmatig onderhoud hadden kunnen voorkomen of vermeden worden;

Overwegende immers, dat de huidige herstellingswerken geboden zijn, niet ten gevolge van het door de eiser beweerde doch geenszins bewezen gebrek aan gewoon onderhoud van het gebouw, doch ten gevolge van het versterven van de steensoort en van de overige bouwmaterialen welke ettelijke eeuwen geleden bij het optrekken van de grondvesten, de steunbeuken, de torenstoel en de gewelven werden aangewend;

Overwegende dat de gewone, zelfs meest zorgvuldige en regelmatig hernomen onderhoudswerken niets vermogen tegen een dergelijk natuurlijk verschijnsel, het noch kunnen voorkomen, noch tegenhouden, vermits het als enige oorzaak heeft het niet weg te cijferen verloop van de tijd;

Overwegende dat het al evenmin een fout is in hoofde van de verweersters eerst nu tot deze restauratiewerken te doen overgaan; dat immers, een degelijke herstelling van de bedoelde kerk alleen mogelijk is door het opvangen van de verstorven onderbouw in een nieuwe steunbouw; dat zulk vraagstuk zich uiteindelijk en onvermijdelijk stelt voor ieder eeuwenoud kunsthistorisch gebouw zoals de Sint-Niklaaskerk er een is en het van de verweersters toch niet kon gevergd worden dergelijke restauratiewerken te laten uitvoeren zolang zij niet noodzakelijk waren;

Overwegende overigens, dat zelfs indien deze restauratie meerdere tientallen jaren vroeger had plaats gehad, zij dan nog volgens het hoger beschreven beginsel zou uitgevoerd geweest zijn, doch met dit verschil dat zij thans, dank zij de huidige vervolmaakte techniek, kan geschieden in minder tijd en met minder ongemakken voor de eigenaars en bewoners van de aanpalende huizen;

Overwegende ten slotte dat de verweersters terecht er op wijzen dat indien de werken momenteel enige vertraging ondergaan ten gevolge van het faillissement van de aannemer die met de uitvoering ervan belast was, zulks vanzelfsprekend niet als een fout van de verweersters kan beschouwd worden;

II. Omtrent de eis voor zover hij steunt op art. 544 B.W.

Overwegende dat krachtens art. 544 B.W. iedere eigenaar recht heeft op het normaal gebruik en genot van zijn eigendom, d.w.z. dat hij ervan gebruik moet kunnen maken overeenkomstig de concrete aard, omvang en bestemming van het eigendom;

Overwegende dat in de eerste plaats hieruit volgt dat naburige eigenaars ten opzichte van elkaar ten

allen tijde de onvermijdelijke stoornissen en ongemakken welke een dergelijk gebruik van hun respectieve eigendommen voor de nabuurschap met zich brengt, moeten dulden;

Overwegende dat uit het door art. 544 B.W. vooropgestelde beginsel eveneens volgt dat, indien het recht op een dergelijk gebruik van het eigendom voor iedere eigenaar gelijkwaardig is, zulks niet belet dat de in concreto tussen naburen te ondergane buurtstoornissen kunnen verschillen naar gelang het concrete voorkomen van hun respectieve eigendommen;

Overwegende bijgevolg dat deze buurtstoornissen, ofschoon zij voor de ene eigenaar groter kunnen zijn dan voor de andere, in voorkomend geval die grotere stoornissen daarom nog niet te beschouwen zijn als een tekortkoming aan de rechten van de eigenaar, zolang de stoornissen in verhouding blijven tot de noodwendigheden van het eigendom waaruit zij voortspruiten en zolang zij de perken van een normale door de nabuur te verwachten en te dulden stoornis niet te buiten gaan.

Overwegende dat ter zake het aan de ene kant vaststaat en overigens niet wordt betwist dat de werken welke aan de Sint-Niklaaskerk worden uitgevoerd louter restauratiewerken zijn, welke dan nog de perken van het strikt noodzakelijke niet overschrijden; dat die werken dus niet tot doel hebben de bestemming van het naburig eigendom te veranderen of er een ander uitzicht aan te geven, doch integendeel alleen beogen het oorspronkelijk bouwwerk veilig en ongeschonden te bewaren;

Overwegende dat hieruit meteen moet besloten worden dat die werken zijn afgemeten aan — en overeenstemmen met de concrete aard en bestemming van het gebouw en dus ook stroken met een normaal en gewettigd gebruik en genot ervan, zoals het is bepaald in art. 544 B.W.;

Overwegende voorts dat aan de andere kant de eiser, toen hij in 1922 het onderwerpelijk huisje wou kopen, zich niet heeft kunnen vergissen omtrent de concrete draagwijdte van de rechten die hem door art. 544 B.W. worden verleend; dat inderdaad, hij zich toen reeds zeer goed rekenschap kon geven dat de Sint-Niklaaskerk een buitengewoon oud gebouw is, hetwelk kennelijk restauratiewerken vergde; dat hij er zich dus mocht aan verwachten, indien hij het huisje kocht, vroeg of laat de met die werken onvermijdelijk gepaard gaande stoornissen te zullen ondergaan, zoals gerucht, stof, vuilnis en alleszins het plaatsen van stellingen voor zijn woning, vermits zonder stellingen geen werken aan de kerk kunnen uitgevoerd worden en er ook geen mogelijkheid is om die stellingen op een andere manier of plaats op te richten; dat zulks nochtans de eiser niet belet heeft het huisje te kopen;

Overwegende dat blijkens de door partijen voorgebrachte gegevens en lichtbeelden, de stellingen derwijze zijn geplaatst dat zij noch in het huis binnendringen, noch het raken, noch de ingang, het zicht op of van uit het huis beletten of op een niet duldbare wijze bemoeilijken; dat zij evenmin verhinderen dat het daglicht in de woning zou binnendringen; dat aldus de door de werken veroorzaakte stoornissen hoofdzakelijk te herleiden zijn tot een tijdelijk onesthetisch uitzicht van een gedeelte der straat voor de voorgevel van eisers eigendom, dat zulks, in het licht van de hiervoren uiteengezette beginselen en beschouwingen, zeker de normaal door de nabuur te verwachten stoornissen niet overtreft;

Overwegende ten slotte, dat ten aanzien van het alleszins opvallend gebrek aan ruimte, geriefelijkheid en aantrekkelijkheid van dit ouderwets en vervallen huisje, en ten aanzien ook van zijn ligging, weliswaar

in het stadscentrum, maar dan toch buiten de drukte van het kooplustig publiek, het niet bewezen is dat de aldaar aanwezige stellingen zij het ook maar in enige mate aan de grond liggen van de moeilijkheden die de eiser voor het verhuren ervan ondervindt;

Op deze gronden :

De rechtbank,
Gelet op de artikelen 2, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;
Alle andere besluiten verwerpend als niet gegrond;
Verwerpt de eis als niet gegrond;
Verwijst de eiser in de kosten van het geding.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE IEPEL
(zetelende in handelszaken)

17 oktober 1962.

Voorzitter : M. Talpe.

Rechters : M.M. Vernimmen en Claeys.

Advokaten : Mrs. Vanraes, Grillet en Heilporn.

1. Faillissement. — Art. 498 F.W. — Recht van de schuldeiser voorrechten in te roepen tot aan de sluiting van het faillissement.
2. Rekening-courant. — Onderscheid tussen rekening-courant in juridische en boekhoudkundige zin.
3. Voorrechten van de grensexpeditie en de commissie-expeditie. — Samenloop van de voorrechten van de commissie-expeditie en de pandhouder.
4. Commissiecontract. — Begrip. — Onderscheid tussen de commissie-expeditie en de commissie-expeditie-voerder.
5. Faillissement. — Rechtsgeldig tijdens de periode van staking van betaling gedane betalingen. — Toerekening van deze betalingen overeenkomstig art. 1256, 2e lid B.W.

1. Art. 498 F.W. voorziet geen verval tegen de schuldeiser, die nalaat zijn voorrecht te vermelden. Dit verzuim impliceert evenmin een afstand van het voorrecht, zodat de schuldeiser, die een aangifte indiende, tot aan de sluiting van het faillissement het voorrecht, waarop hij meent aanspraak te mogen maken, kan inroepen.

2. De rekening-courant is een wederkerige overeenkomst sui generis, krachtens dewelke partijen in een rekening-courantboek alle bedragen aantekenen, die zij in de loop hunner zaken van elkander te vorderen krijgen of aan elkander schuldig worden, met opstelling op geregelde tijden van die rekeningen aan beide zijden, afsluiting, compensatie en saldoscijld, die alleen kan gevorderd worden. Zij onderstelt wederkerige handelstransacties, waarvan de bedragen telkens gecompenseerd worden, zodat niet die bedragen kunnen gevorderd worden, doch slechts het gecompenseerde saldo; in een rekening-courant verhouding verliezen de handelsovereenkomsten hun individualiteit om in een enkele afrekening artikelen te worden van een debet en een credit.

In de onderhavige zaak is er alleen sprake van een rekeningquittreksel, zonder enig rechtsgevolg.

3. De wet van 22 augustus 1822, gewijzigd door art. 22 van het K.B. van 22 augustus 1934 en art. 5 van het K.B. van 30 november 1939, verleent aan de grensexpeditie een voorrecht op al de roerende goederen

van zijn schuldenaar voor de terugvordering van de aan de staat voor rekening van derden bij het dedouaneren van goederen in België betaalde rechten en taxes en dit gedurende zes maanden na het verrichten van bedoelde betaling.

Art. 14 van de wet van 5 mei 1872 kent aan de commissie-expeditie een voorrecht toe op de waarde van de goederen, die hij in ontvangst genomen, opgestapeld of geconsigneerd heeft, wegens alle in deze hoedanigheid gedane leningen, voorschotten en betalingen; dit voorrecht bestaat slechts in de mate, dat de koopwaar in het bezit gesteld en gebleven is van de commissie-expeditie of van een door de partijen aangewezen derde. Het voorrecht van de commissie-expeditie en van de pandhouder steunt op dezelfde wet van 5 mei 1872. Het voorrecht van de pandhouder is onderworpen aan de verkoop van de in pand gegeven koopwaren, zulks terwijl de commissie-expeditie bevoorrecht is door het feit van de verzending en het opslaan der goederen. In casu samenloop van de voorrechten van de commissie-expeditie en de pandhouder.

4. Het commissiecontract is de overeenkomst, waardoor een persoon, commissie-expeditie genoemd, zich verbindt tegen betaling van een vergoeding of commissie, in eigen naam, voor rekening van een derde, committent genoemd, een of meer handelsverrichtingen uit te voeren.

De commissie is aldus een variëteit van de lastgeving : de commissie-expeditie handelt wel voor rekening van een lastgever, maar in eigen naam.

De commissie-expeditie belast zich met alle operaties betreffende de verzending en de ontvangst van de koopwaren, het afsluiten van de vervoercontracten, de betaling van de douanerechten en het opslaan der goederen. Zijn activiteit kan niet gelijkgesteld worden met deze van de commissie-expeditie-voerder, die zich uitsluitend belast met het vervoer van zaken en die alleen aanspraak kan maken op het voorrecht van art. 20, 7° van de hypotheekwet.

5. De toerekening van rechtsgeldig tijdens de periode van staking van betaling ontvangen betalingen mag overeenkomstig art. 1256, 2° lid B.W. op de oudste schuld geschieden.

Mrs. Vanraes en Grillet qg. (faillissement N.V. Helstra)
t./ P.V.B.A. Etrs. Morta-Van Hollebeke en Co
en N.V. Bank van Roeselare en West-Vlaanderen
t./ P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke en Co
en Mrs. Vanraes en Grillet qg. (faillissement
N.V. Helstra)

Gezien het proces-verbaal van onderzoek naar de echtheid der ingediende schuldverzoeken in het faillissement N.V. Helstra in dato van 7 maart 1961;

Gezien de dagvaarding in tussenkomst op 31 oktober 1961 betekend ten verzoeken van de N.V. Bank van Roeselare en West-Vlaanderen aan de P.V.B.A. Horta-Van Hollebeke en aan de curatoren van het faillissement Helstra, door het ambt van deurwaarder Désiré Roegiers te Ieper, geregistreerd en voorzien van het pleidooirecht ten bedrage van 150 frank, en in dato van 2 november 1961 door het ambt van deurwaarder Clément Mellaerts te Brussel geregistreerd;

Gezien de overige stukken van het geding;

Gehoord partijen in hun wederzijdse middelen en besluiten voorgedragen in de Nederlandse taal;

Overwegende dat de P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke op 15 februari 1961 een schuldverzoeking indiende ten belope van 1.201.916 frank om in het bevoorrecht

passief van het faillissement N.V. Helstra te worden opgenomen (zaak ingeschreven ter algemene rol onder nummer 162);

Overwegende dat de vordering van de N.V. Bank van Roeselare en West-Vlaanderen ertoe strekt verzoekster als tussenkommende partij te horen aanvaarden in het geding tussen de P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke en de curatoren van het faillissement N.V. Helstra en, rechtdoende zo op de hoofdeis als op de vordering in tussenkommst, te horen verklaren dat de schuldvoordring ingediend door de P.V.B.A. Horta-Van Hollebeke, niet of slechts voor een nader vast te stellen minder gedeelte in het bevoorrecht passief van het faillissement Helstra mag worden opgenomen en dat in elk geval de P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke hoogstens op het algemeen voorrecht, voorzien door artikel 20 der Wet van 22 augustus 1934, kan aanspraak maken voor de rechten die zij gedurende de laatste zes maanden vóór het faillissement voor rekening van de N.V. Helstra bij het inklaan van goederen in België zal bewijzen aan de Staat te hebben betaald (zaak ingeschreven op de algemene rol onder nummer 557);

Overwegende dat de beide betwistingen samenhangend zijn en dienen samengevoegd te worden om door één enkel vonnis te worden beslecht;

Overwegende dat eiseres, de P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke, het bevoorrecht karakter van haar schuldvoordring inroept op grond van art. 14 der Wet van 5 mei 1872 in haar hoedanigheid van commissionnaire-verzender en op grond van art. 119 der Wet van 26 augustus 1822 in haar hoedanigheid van douane-agent;

Overwegende dat verweerders qualitate qua en eiseres in tussenkommst opwerpen :

1) dat eiseres in haar aangifte van schuldvoordring nauwkeurig het bedrag moest bepalen dat zij bevoorrecht acht en voor ieder bedrag, de aard van het voorrecht diende aan te duiden;

2) dat eiseres in rekening-courant was met de N.V. Helstra; dat het inbrengen van een schuldvoordring in rekening courant schuldvernieuwing medebrengt en voor gevolg heeft dat alle voorrechten vervallen die aan de schuld verbonden waren;

3) dat eiseres geen commissionnaire maar grensexpéditeur was en dus slechts het voorrecht bezat van de expéditeurs, voorzien bij art. 20 B.W. van 22 augustus 1934 — voorrecht dat beperkt is tot rechten en taxes die eiseres na 1 augustus 1960 aan de Belgische Staat heeft betaald voor de N.V. Helstra;

4) om haar voorrecht op bepaalde goederen te kunnen uitoefenen, eiseres het bezit moest hebben van die goederen; zij kan haar voorrecht aldus niet uitoefenen op goederen die het voorwerp uitmaken van de pand-overeenkomst van 3 december 1957;

5) dat de betalingen gedaan door Helstra aan eiseres na 1 augustus 1960 moeten verrekend worden op de laatst gedane verrichtingen en niet mogen toegerekend worden op de oudste schuld;

1. *Betreffende de aanduiding van het voorrecht in de aangifte van de schuldvoordring :*

Overwegende dat eiseres, P.V.B.A. Ets. Horta-Van Hollebeke op 15 februari 1961 een schuldvoordring indiende ten bedrage van 1.201.916 frank « du chef de droits de douane et frais de manutention »; dat de schuldvoordring de vermelding draagt van « nous réclamons le privilège en tant qu'agents en douane et transporteurs »;

Overwegende dat art. 498 van de Wet van 18 april

1851 wel voorschrijft dat de schuldeiser in zijn verklaring van schuldvoordring het voorrecht moet aanduiden waarop hij zich beroept;

Dat echter dit artikel geen verval voorziet tegen de schuldeiser die nalaat zijn voorrecht te vermelden; dat deze nalatigheid evenmin een verzaking inhoudt aan het voorrecht, zodat de schuldeiser die een schuldvoordring indiende, tot aan de sluiting van de faling het voorrecht kan inroepen waarop hij meent aanspraak te mogen maken (R.P.D.B., V° Faillite, n° 1831);

Dat dienvolgens eiseres, die op de door haar ingediende schuldvoordring het voorrecht ingeroepen heeft van de grensexpéditeur en de vervoerder, nog gerechtigd is aanspraak te maken op het voorrecht van de commissionnaire;

2. *Betreffende het bestaan van een rekening-courant tussen eiseres en de N.V. Helstra :*

Overwegende dat eiseres in tussenkommst voorhoudt dat eiseres in rekening-courant was met de N.V. Helstra;

Overwegende dat het rekening-courant een wederkerige overeenkomst sui generis is, waar partijen in een rekening-courantboek alle bedragen aantekenen die de beide kooplieden in de loop hunner zaken van elkaar te vorderen hebben, krijgen of schuldig worden, met optelling op geregelde tijden van die rekeningen aan beide zijden, afsluiting, compensatie en saldo-schuld die alleen kan gevorderd worden;

Dat deze notie wederkerige handelverrichtingen veronderstelt, waarvan de bedragen zich telkens compenseren, zodat niet de bedragen kunnen gevorderd worden, doch slechts het gecompenseerde saldo; — dat bijgevolg in het rekening-courant, de handelsoperaties hun individualiteit verliezen om in één enkele afrekening artikelen te worden van een debet en een krediet (Rechtbank Koophandel Kortrijk, 5 februari 1955, R.W. 1956-57, kol. 1716; Fredericq T. IX, n° 115 en vlg.; R.P.D.B., V° Comptes courants, n° 2);

Overwegende dat tussen eiseres en de N.V. Helstra geen dergelijke rekening-courant bestond, vermits eiseres alleen prestaties leverde en betaling kon eisen aan de N.V. Helstra, en deze de sommen met afkortingen betaalde;

Dat de boekhoudkundige verrichtingen die eiseres in tussenkommst ten onrechte als rekening-courant wil doen doorgaan, slechts een rekening-uittreksel (« relevé de compte ») uitmaken zonder enig rechtsgevolg;

3. *Betreffende het door eiseres ingeroepen voorrecht als commissionnaire en grensexpéditeur :*

Overwegende dat eiseres zich beroept op een dubbel voorrecht namelijk : a) het voorrecht van de grensexpéditeur, en b) het voorrecht van de commissionnaire;

A. Overwegende dat de wet van 22 augustus 1822, gewijzigd door artikel 22 van het K.B. van 22 augustus 1934, en artikel 5 van het K.B. van 30 november 1939, aan de grensexpéditeurs, gedurende de zes maanden die de betalingen volgen, een voorrecht verlenen op al de roerende goederen van hun schuldenaars voor de terugvordering van de rechten en taxes aan de Staat voldaan voor rekening van derden bij het dedouaneren van goederen in België;

Dat verweerders q.q. en eiseres in tussenkommst dit voorrecht van eiseres erkennen voor wat betreft het bedrag der rechten en taxes die zij voor rekening van de N.V. Helstra aan de Staat voldaan heeft na 1 augustus 1960;

B. Overwegende dat artikel 14 der Wet van 5 mei 1872, aan de commissionnair een voorrecht toekent op de waarde van de goederen die hij in ontvangst heeft genomen, in zijn magazijn heeft opgestapeld of geconsigneerd heeft, voor al de leningen, voorschotten en betalingen die hij gedaan heeft in zijn hoedanigheid van commissionnair. Dit privilege bestaat slechts voor zover de commissionnair of een derde tussen partijen overeengekomen, in het bezit gesteld en gebleven is van de koopwaren;

Overwegende dat verweerders q.q. en eiseres in tussenkomst de hoedanigheid van eiseres als commissionnair betwisten om reden dat eiseres zich nooit in eigen naam tegenover derden heeft verbonden;

Overwegende dat het commissie-contract de overeenkomst is waarbij een persoon, commissionnair genoemd, zich verbindt tegen betaling van een vergoeding of commissie, in eigen naam, voor rekening van een derde, committent genoemd, een of meer handelsverrichtingen uit te voeren (Novelles, Dr. Comm. I, V^o Commission, n° 1; Fredericq I, n° 40; A.P.R., V^o Voorrechten, n° 181);

Dat aldus de commissie een variëteit van de lastgeving is, waarbij de commissionnair wel handelt voor rekening van een lastgever, maar in eigen naam (Fredericq I, n° 160);

Overwegende dat derhalve een commissionnair is: de commissionnair-expediteur die zich gelast met al de operaties betreffende de verzending en de ontvangst van de koopwaren, het afsluiten van de vervoercontracten, de betaling van de douanerechten en het opslaan der goederen (Van Ryn, III, n° 1800);

Overwegende dat de commissionnair-verzender, wiens activiteit een geheel van operaties bevat, niet kan gelijkgesteld worden met de vervoer-commissionnair, die zich uitsluitend gelast met het vervoer van zaken en die alleen aanspraak kan maken op het voorrecht van art. 20, 7° van de hypotheekwet (Verbreking 5 nov. 1936, Pas. 1936, I, 407; Beroep Gent, 21 jan. 1959, R.W. 1959-60, kol. 1996; Fredericq I, n° 180);

Overwegende dat niet kan betwist worden dat eiseres op last van de N.V. Helstra, de koopwaren die de N.V. Helstra in het buitenland had aangekocht, in ontvangst nam, ze verstuurde, de verzekerings- en vervoercontracten afsloot, de douanerechten en taxes betaalde en de waren in haar opslagplaats opnam;

Dat zij al deze verrichtingen deed in eigen naam en zonder tussenkomst van Helstra;

Overwegende dat eiseres dienvolgens aanspraak mag maken op het dubbel voorrecht in haar hoedanigheid van commissionnair-expediteur, voorzien in art. 14 der Wet van 5 mei 1872 en in haar hoedanigheid van grens-expediteur, voorzien door de Wet van 22 augustus 1822;

4. *Betreffende de goederen waarop eiseres haar voorrecht kan uitoefenen:*

Overwegende dat eiseres in tussenkomst opwerpt dat eiseres om haar voorrecht op bepaalde goederen te kunnen uitoefenen, zij het bezit moet hebben van die goederen, zodat zij haar voorrecht niet kan uitoefenen op de goederen die het voorwerp uitmaken van de pandovereenkomst van 3 december 1957;

Overwegende dat de commissionnair zijn voorrecht slechts kan doen gelden op voorwaarde dat hij zelf of een derde tussen partijen overeengekomen, in het bezit is gesteld en gebleven van de koopwaren;

Overwegende dat bij overeenkomst van pandgeving dd. 3 december 1957, de N.V. Helstra in handelspand gaf aan de Bank van Roeselare, al de radio- en televisieapparaten, onderdelen, enz., eigendom van Helstra

en die de P.V.B.A. Horta-Van Hollebeke onder zich hield; er werd tevens tussen partijen overeengekomen dat de firma Horta-Van Hollebeke derde bezitster was voor rekening van de Bank van Roeselare;

Overwegende dat in de pandovereenkomst eiseres geen afstand heeft gedaan van haar voorrecht;

Overwegende dat eiseres derhalve haar voorrecht kan uitoefenen op al de koopwaren die zij in haar bezit heeft, ook op deze die het handelspand vormen van eiseres in tussenkomst;

Dat immers de inpandgeving aan eiseres in tussenkomst slechts een retentierecht geeft op de inpandgegeven koopwaar;

Overwegende dat het voorrecht van de commissionnair en van de pandhouder, namelijk eiseres in tussenkomst, steunt op dezelfde wet van 5 mei 1872; dat het voorrecht van de pandhouder onderworpen is aan de verkoop van de in pand gegeven koopwaren, dan wanneer de commissionnair bevoorrecht is door het feit der verzending en het opslaan der goederen (De Page VII, n° 326);

Dat beider voorrecht echter afhangt van het bezit van de goederen;

Overwegende dat in de pandovereenkomst van 3 december 1957, eiseres erkend heeft derde bezitster te zijn voor rekening van de Bank van Roeselare, wat voor gevolg heeft dat er een samenloop bestaat van hun wederzijds voorrecht;

Dat bijgevolg eiseres als commissionnair op dezelfde rang staat als eiseres in tussenkomst als pandhoudende schuldeiseres;

5. *Betreffende de verrekening van de betalingen:*

Overwegende dat volgens het rekeninguittreksel van eiseres, de N.V. Helstra verschuldigd was voor de periode van 1 juni 1960 tot 30 juli 1960, de som van 1.058.499 frank, en van 1 augustus 1960 tot 13 februari 1961, de som van 1.072.760 frank, hetzij samen 2.131.257 frank;

Dat dit bedrag niet betwist wordt;

Dat volgens eiseres door Helstra werd betaald van 1 juni tot 3 oktober 1960, de som van 929.341 frank;

Overwegende dat volgens verweerders q.q., de uitbetalingen aan eiseres de som van 1.032.606 frank bedragen; dat verweerders echter opmerken dat, gezien hun boekhouding werd inbeslaggenomen voor de noodwendigheden van het gerechtelijk onderzoek, zij het bewijs niet kunnen voorleggen tot staving van hun bewerking;

Overwegende dat de Rechtbank dan ook enkel rekening kan houden met de stukken aangebracht door eiseres; dat verweerders q.q. eventueel later de rectificatie kunnen vorderen door voorlegging van hun boekhouding;

Overwegende dat eiseres de betaling van 929.341 F^o verrekent op het geheel verschuldigde bedrag, en een schuldvordering heeft ingediend van 1.201.916 frank;

Overwegende dat verweerders q.q. voorhouden dat de betalingen die gedaan werden in de laatste zes maanden, moeten geïmputeerd worden op de voorschotten die eiseres deed in dezelfde periode en niet op de oudste schuld;

Overwegende dat de betalingen gedaan werden in specien of in handelseffecten voor vervallen schulden na de datum door de Rechtbank vastgesteld als zijnde deze van staking van betaling;

Overwegende dat het niet bewezen is dat eiseres bij de betaling zou geweten hebben dat de N.V. Helstra haar betalingen gestaakt had;

Dat immers de P.V.B.A. Horta-Van Hollebeke er zich mocht aan verwachten dat de Bank van Roeselare, — die pandhoudster was, en de financiële toestand van Helstra moest kennen, — haar over die toestand zou hebben ingelicht;

Dat de betalingen, door Helstra aan eiseres gedaan tijdens de verdachte periode, dienvolgens rechtsgeldig zijn;

Overwegende dat eiseres zich beroept op artikel 1256 B.W.B. om de imputatie van de betalingen toe te passen op de oudste schuld;

Overwegende dat volgens verweerders q.q., talrijke auteurs de mening zijn toegedaan dat artikel 1256 B.W.B. niet mag toegepast worden bij faillissement;

Overwegende dat het principe van de rechtsleer, dat voorhoudt dat de regelen van de wettelijke imputatie niet van toepassing zijn bij faillissement, steunt op de beweegredenen dat, in geval van faillissement, geen enkele schuld gedelgd wordt omdat geen enkele integraal wordt uitbetaald, wat voor gevolg heeft dat het dividend dat wordt uitgekeerd aan een schuldeiser die voor meerdere schuldvorderingen in het passief aanvaard werd, niet mag geïmputeerd worden op een bepaalde schuldvordering, maar moet verrekend worden op iedere schuldvordering in verhouding van haar bedrag;

Overwegende, dat derhalve art. 1256 BWB niet van toepassing is op de dividenden die na faillissement uitbetaald worden, maar dat daarentegen de imputatie wel mag toegepast worden op de betaling die rechtsgeldig gedaan werd tijdens de periode van staking van betaling (P.B., V° Imputations de paiement, n° 109-110; R.P.D.B. V° Obligations, n° 1283);

Overwegende dat dienvolgens eiseres gerechtigd was de betaling van 929.341 frank te imputeren op de oudste schuld, die zij het meest belang had te zien verffenen;

Om deze redenen

en gelet op de artikels 2, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 41 en 68 der Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

De Rechtbank, wijzende in koophandelszaken, alle verdere of tegenstrijdige besluiten als ongegrond verwerpende, rechtdoende op tegenspraak;

Gehoord de heer Rechter L. Vernimmen, Rechter-commissaris van de faling N.V. Helstra, in zijn verslag gedaan in openbare terechtzitting in de Nederlandse taal;

Voegt samen de zaken ingeschreven op de algemene rol onder nummer 162 en nummer 557 uit reden van verknoktheid en, erover beslissende bij één en zelfde vonnis :

Rechtdoende op de vordering van de P.V.B.A. Horta-Van Hollebeke Ets., zegt voor recht dat eiseres een dubbel voorrecht geniet, bij toepassing van de Wet van 5 mei 1872 artikel 14, en van de wet van 26 augustus 1822; Dat zij dienvolgens in het bevoorrecht passief der faling N.V. Helstra mag worden opgenomen voor een bedrag van 1.201.916 frank;

En, rechtdoende op de vordering in tussenkomst van de N.V. Bank van Roeselare en West-Vlaanderen, verklaart deze ontvankelijk doch niet gegrond en wijst haar dienvolgens ervan af;

Veroordeelt eiseres in tussenkomst tot de gedingskosten.

VREDEGERECHT TE BRUSSEL

3e Kanton. — 20 april 1963.

Vrederechter : M. La Haye.

Advokaten : Mrs. Dons en Hemeleers.

1. **Taalgebruik in gerechtszaken. — Berekening van de taalmeerderheid der verweerders in verknokte zaken.**
2. **Handelshuur. — Bij afstand van de handelshuurovereenkomst moet de identiteit van de overnemer worden bekendgemaakt.**

1. *Wanneer partijen in verknokte zaken dezelfde zijn, eisers in de ene en verweerders in de andere, moeten de zaken vanaf hun samenvoeging als één zaak worden behandeld, d.w.z. als een zaak met verschillende verweerders. De berekening der taalmeerderheid van de verweerders moet derhalve niet voor elke vordering afzonderlijk maar gezamenlijk geschieden.*
2. *In de procedure tot afstand van de handelshuurovereenkomst is de bekendmaking van de identiteit van de overnemer aan de verhuurder een essentiële voorwaarde. Indien dit niet gebeurt, bevindt de verhuurder zich in de onmogelijkheid met kennis van zaken zich eventueel tegen de afstand te verzetten.*

Wed. Van Den Akker en cs.

t./ Anciau en Anciau / Wed. Van Den Akker en cs.

Aangezien de vorderingen als oorzaak hebben een handelshuurovereenkomst van 18 december 1959 omtrent een huis gelegen te Brussel, n° 17, Karperbrugstraat, mits een jaarlijkse huur van 140.600 frank vanaf 1 januari 1961, en dat zij als voorwerp hebben :

a) de eerste, ingeschreven onder n° 5240 van de Algemene Rol, de betaling van achterstallige huur, de verbreking van de huurovereenkomst met schadevergoeding;

b) de tweede, ingeschreven onder n° 5401 van de Algemene Rol, de machtiging van de huurder, het huurkontraat over te dragen, samen met de openbare verkoping van het handelsfonds;

Aangezien de vorderingen verknokt zijn, en dat zij dienen samengevoegd te worden, maar dat de eerste ingeleid werd in de Franse taal, en de tweede in de Nederlandse; dat partijen in de twee zaken dezelfde zijn; dat geen van de verweerders hun recht op taalwijziging inroepen; dat er in de eerste zaak twee verweerders zijn die gehuisvest zijn in de Brusselse agglomeratie; dat er in de tweede zaak vijf verweerders zijn, gehuisvest in de Brusselse agglomeratie, behalve één die te Nieuwpoort vertoeft;

Dat wanneer partijen in verknokte zaken dezelfde zijn, eisers in de ene en verweerders in de andere, de zaken vanaf hun samenvoeging als één zaak moeten behandeld worden, d.w.z. als één zaak met verschillende verweerders; dat also het berekenen der taalmeerderheid van de verweerders niet voor elke vordering afzonderlijk, maar gezamenlijk moet geschieden (L. Lindemans, A.P.R., Taalgebruik in gerechtszaken, n° 127); dat in dit geval de taalmeerderheid van de verweerders de Nederlandse is, en dat bijaldien de rechtspleging dient vervolgd te worden in de zelfde taal;

Aangezien de huurster, mejuffer Gabrielle Anciau op 15 november 1962 overleed; dat mevrouw Madeleine Anciau, echtgenote W. Cardier haar enige wettelijke erfgename, de nalatenschap aanvaardde onder voor-

recht van boedelbeschrijving volgens verklaring van 21 november 1962 ter griffie van de Rechtbank te Brussel;

Dat, ten einde haar rechten en deze van de schuldeisers van mejuffer Anciau te waarborgen, mevrouw Anciau aan de verhuurders gevraagd heeft bij aangezekende brieven van 1 februari 1963 haar rechten op voormeld huurkontraakt te mogen overdragen samen met het handelsfonds; dat, beweert ze, erfgename zijnde onder het voorrecht van boedelbeschrijving, zij het handelsfonds niet uit de hand mag verkopen, maar alleen in het openbaar (art. 805 B.W. en 987 en volgende W.B.R.);

Dat ten einde aan artikel 10 van de wet van 30 april 1951 te voldoen, zij de bedingen en voorwaarden van de verkoping, zoals deze opgesteld werden door notaris Louveaux, gelast met de vereffening van de nalatenschap, aan de verhuurders betekende;

Aangezien deze laatsten op 22 februari 1963 zich daartegen hebben verzet, daar ze weigerden zich een huurder te zien opdringen, die als koper zou aangeduid zijn op de veiling;

Aangezien ter zitting, Meester Paul Hemeleers verklaart curator van de nalatenschap benoemd te zijn op 29 maart 1963, en de gedingen in die hoedanigheid te hervatten;

Aangezien de huurovereenkomst bepaalt: « le preneur pourra remettre son exploitation commerciale » avec l'accord des bailleurs, aux conditions prévues » par la loi régissant les baux commerciaux »;

Dat dit beding tot doel had de overname te verbieden, maar nochtans aan de huurster de mogelijkheid niet ontnam de huurovereenkomst af te staan samen met het handelsfonds, mits vervulling van de voorwaarden en de formaliteiten van de wet van 30 april 1951;

Aangezien de huurster, zo zij het ontwerp van akte betekende, bevattende de bedingen die opgelegd waren aan de koper van het fonds, nochtans een essentiële voorwaarde van de rechtspleging strekkende tot de afstand van huurovereenkomst, niet liet kennen, namelijk de identiteit van haar overnemer; dat also de verhuurders zich in de onmogelijkheid bevinden met kennis van zaken hun recht van verzet te doen gelden; dat zij zich immers moeten uitspreken op een, tussen de overdragende huurder en de overnemer, onder schorrende voorwaarde van gebrek aan verzet van de verhuurder, volmaakte akte van afstand; dat die voorwaarde niet vervuld is, daar er geen afstand bestaat, maar een voornemen in 't openbaar te verkopen een handelsfonds, waarin namelijk begrepen is het recht op de huurovereenkomst;

Aangezien, gebruik makende van de voorbehouden in de dagvaarding vermeld, de verhuurders buiten de som van 73.019 frank wegens huur, het huurgeld van maart en april vragen, hetzij: tweemaal 11.717 frank; dat de som van 96.453 frank niet betwist wordt;

Dat de vordering in betaling van het achterstallige huurgelden in verbreking van de overeenkomst met schadevergoeding gegrond is;

.....

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

BIBLIOGRAPHIE

Nederland

- Brugmans Henri et Pierre Duclos*, Le fédéralisme contemporain. Critères, institutions, perspectives. Leiden, A. W. Sijthoff.
- Hoefnagels G. P.*, Recht en maatschappelijk werk. Utrecht, Het Spectrum.
- Klinisch-psychiatrisch onderzoek van delinquenten*. Problemen rondom hun observatie in de psychiatrische observatiekliniek van het gevangeniswezen te Utrecht. Assen, Van Gorcum & Comp. Met bijlagen. Criminologische studiën onder red. van W. P. J. Pompe en G. Th. Kempe. Nieuwe reeks. Publikaties van het Criminologisch en strafrechtelijk instituut aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.
- Köster K. H.*, Causaliteit en voorzienbaarheid. De betekenis van de begrippen causaliteit en voorzienbaarheid voor de omvang van de buitencontractuele schadevergoeding. Inaug. rede. Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink.
- Lindeijer A. G. F.*, De investeringsaftrek. Handleiding voor de ondernemer. Leiden, Nederlandse U.M.
- Nederlands bestuursrecht*. Bew. onder leiding van G. A. van Poelje, F. F. X. Cerutti, A. M. Donner, e.a. Alphen aan den Rijn, Samsom N.
- Nederlandse taak inzake samenwerking met de ontwikkelingslanden*. Uitgeg. onder auspiciën van de Jhr. Mr. A. F. de Savorin Lohman stichting. 's-Gravenhage. Van Keulen.
- Salomons K. en T. P. Keijzer*, Het geïllustreerde binneaanvaringsreglement. Bestemd voor gebruik aan boord en bij de studie voor een schippersdiploma. Onder red. van P. A. J. Stadhouders. Assen, Born.
- Schippers R. en J. L. van Hedel*, Aftrekposten bij de inkomsten- en vermogensbelasting. Leiden Nederlandsche U.M.
- Vooruitzichten, De*, Voor de economische ontwikkeling in de E.E.G. van 1960 tot 1970. Verslag van een groep deskundigen in de Europese economische gemeenschap, commissie 's-Gravenhage. Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf.
- Vries C. W., de*, Van gunst tot recht. Een studie over de verschijningsvormen van het liberalisme ten aanzien van de steunverlening aan behoeftigen. 's-Gravenhage, Nijgh & Van Ditmar.

Frankrijk

- Agnel*, La Méthode des unités-exercices en matière de formation professionnelle dans les services publics des pays en voie de développement. Libr. de Médicis.
- Bardou J. M.*, Actal. Dictionnaire de droit. Libr. Techniques.
- Bellon J.*, Le Droit soviétique. Presses Univ. de France.
- Ginestet P.*, Le Parlement européen. Presses Univ. de France.
- Guettard J.*, Les Honoraires d'architecte. Libr. Techniques.
- Jauffret A.*, Manuel de droit commercial. Capacité 1re année. 10e édit. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Laubadère A., de*, Manuel de droit administratif. 7e édit. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Lebègue et Cromel*, Instruction civique. Foucher.
- Liet-Veaux G.*, Législation de la construction. Libr. Techniques.

- Liet-Veaux G.*, Le Profession d'architecte. 2e édit. Libr. Techniques.
- Morgand L.*, La loi municipale. Mise à jour par Hélot Olivier et Colin. Berger-Levrault.
- Planiol et Ripert*, Traité pratique de droit civil français. T. XIV. Mise à jour. 2e édit. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Recueil des arrêts de la cour suprême* (chambre administrative 1960-1961). Libr. de Médecis.
- Reynal*, Les Particularités du droit fiscal; par rapport au droit privé en matière d'enregistrement au Maroc. Libr. de Médecis.
- Richemont J., de*, La Cour de Justice. Libr. du Journal des Notaires et des Avocats.
- Robert J.*, La Monarchie marocaine. T. IX. Coll. Comment ils sont gouvernés. Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
- Szeftel M.*, Documents de droit public relatifs à la Russie médiévale. Libr. Encyclopédique.
- Tallon H.*, L'Action alimentaire de l'enfant adultérin. Libr. Techniques.

Engeland

- Arrest*, A Guide tot the Citizen's Rights. New Kings Rd. S.W.6.
- Atiyah P. S.*, The Sale of Goods. Pitman.
- Blackwell L. & B. R. Bamford*, Newspaper Law of South Africa. Juta. S. A. Sweet & M.
- Campbell Alan & D. Thompson*, Common Market Law, 1st Suppt. Stevens & Sons.
- Chandos J.*, Norman Birkett, Uncommon Advocate. Mayflower.
- Clarke John J.*, Planning Law. Franey.
- Cleary J. P.*, « Registererd » Conveyancing Reminders. Oyez Tables. Solicitors' Law.
- Dumsday W. H.*, Local Government Law and Legislation, 1962. Hadden, Best.
- Elias T. A.*, The Nigerian Legal System. Routledge.
- Evan W. N.*, Law and Sociology. Collier.
- Farrand J. T.*, Contents of a Conveyance. Oyez Pubns.
- Fuller R. B.*, The Buildings Societies Act, 1962. Franey..
- Garner J. F.*, Law of Sewers and Drains. Shaw & Sons.
- Gibson J. T. R. etc.*, South African Mercantile and Company Law. Sweet & M.
- Gorna C. & A. Gunning*, Company Law, Leading Cases in a Nutshell. Sweet & M.
- Griffith J. A. & H. Street*, Principles of Administrative Law. 3d ed. Pitman.
- Hahlo H. R.*, The South African Law of Husband and Wife. Sweet & M.
- Hamilton R. N. D.*, Local Government Powers and the Citizen. Oyez Pubns.
- Katcher L.*, The Big Bankroll. Panther Bks. Hamilton Staff.
- Keating D.*, Law and Practice of Building Contracts. Sweet & M.
- Keeton G. W.*, The Law of Trusts. Pitman.
- Lawton P.*, Companies and Partnerships. Oyez Pubns.
- Leach W. A.*, Planning Control for the Property Manager. Estates Gazette.
- Lehane T. J.*, The Practice of the District Courts and Magistrates Courts of Queensland. Law Bk. Australasia, Sweet & M.
- Morrison C. B. E.*, Notes on Juvenile Court Law. Banwell, Justice of the Peace Ltd., Little London, Chichester.
- Mueller G. O. W. Ed.*, The Argentine Penal Code. Amer. S. of Foreign Penal Codes. Sweet & M.

- Norman C.*, The Genteel Murderer, Thomas Wainwright. Collier.
- O'Dowd A. P.*, The Law of Evidence in South Africa. Sweet & M.
- Ponder P. G.*, The Art of Abstracting. Oyez Pubns.
- Renting a Home: A Guide for Landlord en Tenant.* Nat. Council Soc. Service.
- Rosen L.*, Matrimonial Offences, Suppt. Solicitors' Law.
- Rosenheim M. K.*, Justice for the Child. Collier.
- Roth A.*, The Business Background of Members of Parliament, Parliamentary Profiles, Palace Chambers, Bridge.
- Russell Francis*, Arbitration. A. Walton. Stevens & Sons.
- Weinberg M. A.*, Take-overs and Amalgamations. Sweet & M.
- West D. J.*, The Habitual Prisoner, Camb. Stud. in Criminologie, Macmillan.
- Wheare K. C.*, Legislatures. Home Univ. lib. n.e. Oxf. U.P.
- Woodfall W.*, The Law of Landlord and Tenant, 1st Suppt. Sweet & M.

Zwitserland

- Blaser Annemarie*, Rückfall und Bewährung straf-fälliger Jugendlicher im Kanton Luzern. Bern, Stuttgart Haupt. 1963.
- Berner Kommentar*, Kommentar zum schweizerischen Zivilrecht. Bern Stämpfli.
- Cahier Philippe*, Le droit diplomatique contemporain. Genève, Droz, Paris, Minard, 1962.
- Franscini Gianfranco, Scolari Adelio*, Regole edilizie nel diritto privato ticinese. Bellinzona, Salvioni, 1962.
- Fitz Nigel Richard*, Dialog über das Schatzamt = Dialogus de scacario, Von Richard von Ely. Lateinisch und deutsch. Eingel. übers. und erl. von Marianne Siegrist. Zürich, Stuttgart, Artemis-Verlag 1963.
- Graven Philippe*, Le cautionnement préventif. Die Friedensbürgschaft, Article 57 du Code pénal suisse. Etude de législation comparée. Basel, Verlag für Recht und Gesellschaft, 1963.
- Mahmig Hans*, Leitfaden zum Abzahlungs- und Vorauszahlungsvertrag. Eine leicht verständliche Erläuterung zum neuen Bundesgesetz vom 23 März 1962. Zürich, Verlag Organisator, 1963.
- Piotet Paul*, Culpä in contrahendo et responsabilité précontractuelle en droit privé suisse. Bern, Stämpfli, 1963.
- Roelli Hans, Jaeger Carl*, Kommentar zum Schweizerischen Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag vom 2 april 1908. Begonnen von H'R' und fortgeführt von C'J', 2. Aufl. Bern, Wyss.
- Schlumpf Arnold*, Bundesgerichtspraxis zum Doppelbesteuerungsverbot. 3. Aufl. Neu bearb. durch Karl Dürr. Zürich, Verlag Organisator, 1963.
- Spirig Eugen Walter*, Die Geistesstörungen im Schweizerischen Zivilgesetzbuch unter spezieller Berücksichtigung des Eherechts mit einer rechtsvergleichenden Betrachtung der Geistesstörungen im Eherecht anderer europäischer Kodifikationen. Zürich, Juris-Verlag, 1963.
- Strub Armin*, Die Ungültigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen der Aktiengesellschaft. Eine rechtstheoretische und dogmatische Untersuchung. Bern, Stämpfli, 1963.

Oostenrijk

- Heincz Wilhelm*, Tilgungs- u. Gnadenrecht. Stand. v. 1.1.1963. Mit Beisp. aus allen Rechtsfällen, Zsgest. v. W. Heincz. Graz, Heincz, 1963.
- Kimmel Josef*, Österreichisches Jugendgerichtsgesetz und Jugendwohlfahrtsgesetz. Wien, Hollinek, 1962.
- Kimmel Josef*, Österreichische strafrechtliche Nebengesetze. Wien, Hollinek, 1963.
- Sammlung* der Erkenntnisse und wichtigsten Beschlüsse des Verfassungsgerichtshofes. Amtl. hrsg. v. Wolter Antonioli. 1960. Wien, Österr. Staatsdruckerei, 1962.
- Statistik* der Rechtspflege für das Jahr 1961. Bearb. im Österr. Statist. Zentralamt. Wien, 1963.

Duitsland

- Bachof Otto*, Verfassungsrecht, Verwaltungsrecht. Verfahrensrecht in der Rechtsprechung des Bundesverwaltungsgerichts. Erg. Abdruck d. Rechtsprechungsberichte aus d. Juristen-Zeitung 1957 u. 1962/63. Tübingen, Mohr Siebeck.
- Bender Bernd*, Zur Frage der Verfassungsmässigkeit des Verwaltungsstrafverfahrens nach der Abgabenordnung. Bonn a. Rh., Markt 14, Institut Finanzen u. Steuern, Stollfuss, 1963.
- Bley Gotthold*, Schadenersatz im Zivilrecht. Grundsätze d. Neuregelung d. ausservertragl. Verantwortlichkeit im künftigen Zivilgesetzbuch. Berlin, VEB, Dt. Zentralverl., 1963.
- Brinkmann Karl*, Freiheit und Verfassung. Das Wesen d. Freiheit u. Unfreiheit u. ihre Berücksichtigung in e. Verfassung. Bonn, Bouvier, 1963.
- Britze Hans-Hening*, Die Rechtskriterien des Handwerksbetriebes nach neuerer Lehre und Rechtsprechung in gewerberechtlicher Hinsicht. Münster/Westf. 1962.
- Caemmerer Ernst von*, Das Problem der überholenden Kausalität im Schadenersatzrecht. Vortrag. Karlsruhe, C. F. Müller, 1962.
- Dagtolou Prodromos*, Ersatzpflicht des Staates bei legislativem Unrecht. Tübingen, Mohr, 1963.
- Dörner Oswald*, Die Verjährung. Mit Verjährungstab. 2. verb. u. erw. Aufl. Frankfurt/M. Verl. f. Wirtschaft u. Verwaltung, 1962.
- Engisch Karl*, Die Lehre von der Willensfreiheit in der strafrechtsphilosophischen Doktrin der Gegenwart. Vortrag. Berlin, de Gruyter, 1963.
- Etmer Friedrich u. Jürgen Bolck*, Arzneimittelgesetz. Gesetz über d. Verkehr mit Arzneimitteln. Kommentar. München, R. S. Schulz, 1962.
- Fiedrich Carl Joachim*, Zur Theorie und Politik der Verfassungsordnung. Ausgew. Aufsätze Mit. e. Geleitw. von Dolf Sternberger. Heidelberg, Quelle & Meyer, 1963.
- Friesenhahn Ernst*, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik Deutschland. Köln, Berlin, Bonn, München, Heymann, 1963.
- Frydecky Herbert*, Die Vergütung der Umsatzsteuer bei der Ausfuhr. Stuttgart, München, Hannover, Boorberg, 1962.
- Gaul Dieter*, Schaden und Haftung im Arbeitsverhältnis in Stichworten. Köln-Nippes, Müssener, 1962.
- Geigel Reinhart u. Robert Geigel*, Der Haftpflichtprozess mit Einschuss des materiellen Haftpflichtrechts, Neubearb. Aufl. München u. Berlin, Beck, 1963.
- Geiger Willi*, Gewissen, Ideologie, Widerstand, Nonkonformismus. Grundfragen d. Rechts. München, Pustet, 1963.
- Goldschmidt James*, Der Prozess als Rechtslage. Eine Kritik d. prozessualen Denkens. Neudr. d. Ausg. Berlin, 1925. Aalen, Scientia Verl., 1962.
- Hinrichs Hermann Friedrich Wilhelm*, Geschichte der Rechts- und Staatsprinzipien seit der Reformation bis auf die Gegenwart in historisch-philosophischer Entwicklung. In 3. Bden. Neudr. d. Ausg. Leipzig 1848-52. Aalen, Scientia Verl., 1962.
- Hippel Ernst von*, Allgemeine Staatslehre. Berlin u. Frankfurt a.M., Vahlen, 1963.
- Hueck Alfred*, Gedanken zur Reform des Aktienrechts und des GmbH-Rechts. Vortrag. Berlin, de Gruyter, 1963.
- Imboden Max*, Rousseau und die Demokratie. Tübingen, Mohr, 1963.
- Kaja Helmut*, Die Funktionsnachfolge Bonn, Röhrscheid, 1963.
- Kormann Karl*, System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte. Verwaltungs- u. prozessrechtl. Untersuchungen zum allg. Teil d. öffentl. Rechts. Neudr. d. Ausg. Berlin, 1910. Aalen, Scientia Verl., 1962.
- Krüger Freidhelm*, Christian Daniel Erhard und sein Entwurf eines Gesetzbuches über Verbrechen und Strafen für das Königreich Sachsen. Bonn, Röhrscheid, 1963.
- Kunkel Wolfgang*, Untersuchungen zur Entwicklung des römischen Kriminalverfahrens in vorsullanischer Zeit. München, Verl. d. Bayer. Akademie d. Wissenschaften. Beck in Komm., 1962.
- Lange Aloysius*, Das Gesetz zum Schutz der Jugend in der Öffentlichkeit. Bundesarbeitsstelle Aktion Jugendschutz. Hamm/Westf. 4. Aufl., 1962.
- Laube Rudolf u. Jozef, Wiefels*, Strafrecht. Allgemeiner Teil. Unter Berücks. d. Entwurfs e. neuen StGB. Erg. Aufl. Stuttgart, Kohlhammer, Düsseldorf, Schwann, 1963.
- Levy Ernst*, Nachträge zur Konkurrenz der Aktionen und Personen. Weimar Böhlau, 1962.
- Lind Erwin*, Die Finanzierung ausser ordentlicher Vorhaben. Stuttgart u. Hannover, Boorberg, 1962.
- Lohr Valentin*, Sitzungsgewalt und Staatsaufsicht. Eine Kommunal u. sparkassenrechtl. Untersuchung. Stuttgart, Kohlhammer, 1963.
- Mauz Theodor u. Günther Dürig*, Grundgesetz. Kommentar. 2. Aufl. zugleich Lfg. 1-6 d. 1. Aufl. Losebl. Ausg. München u. Berlin, Beck, 1963.
- Model Otto*, Gesellschaft mit beschränkter Haftung oder Kommanditgesellschaft? Gegenüberstellung d. zivilrechtl. u. steuerrechtl. Behandlung beider Gesellschaftsformen. 2. überarb. u. erw. Aufl. Köln, O. Schmidt, 1962.
- Müller Hanswerner*, Handbuch der Gesetzgebungstechnik. Köln, Berlin, Bonn, München, Heymann, 1963.
- Müller Luckmann Elisabeth*, Über die Glaubwürdigkeit kindlicher und jugendlicher Zeuginnen bei Sexualdelikten, durchges. Aufl. Stuttgart, Enke, 1963.
- Plöger Heinz*, Deutsche Sozialversicherungsabkommen mit ausländischen Staaten. Textausg. mit Anm. Verw. u. aml. Begründungen. Nachtr. Bad-Godesberg, Verl. d. Ortskrankenkassen, 1962.
- Prölss Erich Robert*, Versicherungsaufsichtsgesetz. Bundesaufsichtsgesetz. Kartellrecht d. Versicherungswirtschaft, u. andere Nebengesetze. 4. Neubearb. Aufl. München u. Berlin, Beck, 1963.
- Rehban Axel*, Franz v. Liszt und die moderne défense sociale. Hamburg, Verl. Kriminalistik, 1963.

- Rein Wilhelm*, Das Kriminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinian. Neudr. d. Ausg. Leipzig 1844. Aalen, Scientia Verl., 1962.
- Rengier Wilhelm*, Bundesbeamtenrecht. Systemat. Darstellung. Hamburg, Berlin, v. Decker, 1963.
- Salm Karl*, Das vollendete Verbrechen T. I. Halbbd I. Berlin, Duncker & Humblot, 1963.
- Schlegelberger Franz*, Das Recht der Gegenwart. Ein Führer durch das in d. Bundesrepublik Deutschland u. im Land Berlin geltende Recht. Unter Mitw. von Hartwig Schlegelberger u. Fritz Gürtner hrsg. 4. neubearb. Ausg. Losebl. Ausg. Erg. Lfg. 5. Berlin u. Frankfurt a. M., Vahlen, 1963.
- Schneider Egon*, Studienplan für den Rechtsstudenten. 2. neubearb. Aufl. Düsseldorf-Wittlaer, Müller-Albrechts, 1963.
- Steiner Claus*, Gericht und Gerichtsverfahren. Stuttgart, München, Hannover, Boorberg, 1962.
- Weber Rüdiger*, Die organisationsrechtliche Stellung des Vorstandes der eingetragenen Genossenschaft. Marburg/Lahn, Institut f. Genossenschaftswesen an d. Philipps-Universität Düsseldorf, Triltsch, 1962.
- Weigand Rudolf*, Die bedingte Eheschließung im kanonischen Recht. T. I. München, Hueber, 1963.
- Wiewióra Boleslaw*, Die Anerkennung territorialer Erwerbungen im Völkerrecht. Göttinger Arbeitskreis, 1962.
- Zeidler Karl*, Verwaltungsrecht im demokratischen Rechtsstaat. Berlin, Duncker & Humblot, 1963.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Bolie van Antwerpen.

Voor de vierde en wellicht de laatste keer dit jaar was de Conferentie, op 6 mei j.l., te gast bij de n.v. Bank van Parijs en van de Nederlanden ten Huize Osterrieth, waar wij naast een puik souper, het oor leenden aan de heer Minister R. A. Van Elslande, die enige «Problemen van Hoger Onderwijs» nader zou toelichten.

De heer Van Elslande spreekt buitengewoon gemakkelijk, levendig, en met de vaart van een astronaut.

Wij hoorden belangrijke dingen, aldus kort weer te geven:

Het wettelijk regime van ons hoger onderwijs stamt uit de vorige eeuw, en schreeuwt dus om verjonging en aanpassing aan de moderne wetenschap, die zich haast op elk gebied steeds sneller ontwikkelt. De huidige wet regelt alles nog te veel in bijzonderheden, zoals bijv. de aard en het aantal van de vakken die tot dit of dat diploma zullen leiden. Hier moet aan de universiteiten meer de vrije hand gelaten worden.

De organisatie en uitbouw van «postgraduate»-studies, en verder doorgevoerde specialisaties is broodnodig. De eindejaarslicentiaatstudenten zijn nog onvoldoende voorbereid op hun taak in het onderwijs.

De universiteit gaat nog steeds te schools te werk: vast omlijnde programma's, zoveel bladzijden stof, zoveel lesuren e.d.; de student moet meer gelegenheid krijgen tot eigen initiatief, zelfstandig onderzoek, critiek over het gedoemde enz. Er zijn teveel studenten die niet kunnen studeren, of helemaal niet voor hoger

onderwijs geschikt blijken: probleem van voorlichting en oriëntering.

Spreker zag meer bepaald drie hoofdvraagstukken: 1° een paedagogisch probleem in zake de overgang, thans nog te gebrekkig tussen middelbaar en hoger onderwijs; 2° een algemeen Belgisch probleem: de sterke aangroei van studenten, die, rond 1970, 50.000 zullen overschrijden; dus behoefte aan meer professoren en lokalen; 3° een typisch Vlaams probleem: tekort aan universitair.

In die gedachtengang pleitte de Minister voor spreiding der onderwijsinstellingen, maar dan te beginnen met de kandidaturen, daar de doctoraatsstudies een hoog gespecialiseerde en dus kostbare uitrusting vergen; m.a.w. niet in elke stad kan men dure laboratoria oprichten voor biologisch, scheikundig, kernfysisch onderzoek enz.

Daarom bleek de bewindsman — en dat was het einde van zijn uitgesponnen betoog — niet te vinden voor een volledige universiteit te Antwerpen, althans nog niet in de eerste tijd. Met deze laatste ministeriële woorden vervloog een schone Sinjorendroom.

H. A.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek Recht, jrg. 1963 - n° 1-2:

J. M. Kan, De verhouding tussen de Tweede en de Eerste Kamer in Nederland. — J. Mertens de Wilmars, Verleden en toekomst van de bestuurlijke voogdij. — O. De Leye, De algemene regelen betreffende de bevordering tot een hogere graad van het rijkspersoneel, neergelegd in het K.B. van 2 oktober 1937. — M. Spreutels, De begrotingsclassificaties in de V.S.A. (slot). — S. Marien, De overheidsaannemingen in België (slot).

Nederlands Juristenblad, jrg. 1963 - n° 21:

J. M. Kan, Het rapport van de Commissie Waterrecht. — H. Schadee, Himalaya. — W. W. Feith, Een kanttekening bij het vonnis rb. Groningen dd. 25 mei 1962 N.J. 1963 n° 107. Gedeeltelijke subrogatie (art. 284 K.). — G. H. Slotemaker De Bruine, Partijgrootten in ons Staatsrecht.

Advocatenblad, jrg. 1963 - n° 5:

W. E. Boeles, Mr. W. M. E. van Rossem †. — H. Mulderij, Het vraagstuk van de kernwapenen. — O. L. O. De Witt Wijnen en F. H. A. Arisz, Jonge balie te Londen. — R. Hugues, Uit en voor de praktijk. — W. H. B. Overbosch, Beslissing inzake toevoeging in een echtscheiding «bij onderling goedvinden». — W. F. Van Leeuwen, Een correspondent zonder salaris.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie, jrg. 1963 - n° 4769:

H. A. Drielsma, Anglo-Amerikaans trustrecht en

Nederlands successierecht (III, slot). — J. J. A. Lucas, Immanuel Kant en de zakelijke overeenkomst. Invloed van Grotius

Bestuurswetenschappen, jrg. 1963 - n° 3 :

A. M. Donner, La justice - élément d'intégration. — G. A. van Poelje, Het rapport van de Commissie bestuurswetenschappelijke studie. — C. W. De Vries, De onderstandswetgeving in België (I). — G. H. van Herwaarden, La fonction publique européenne. — J. Th. de Ruwe, De Hoge Raad en artikel 168 gemeentewet. — J. Groenendaal, Verdediging van de wetgevingstechniek.

Journal des Tribunaux, jrg. 1963 - n° 4406 :

G. Bernini, Problèmes concernant l'application de l'article 85, n° 3 du Traité C. E. E. à certaines catégories d'accords restreignant la concurrence. — Th. Smolders et Ph. Monnoyer De Galland de Carnières, Chronique des droits intellectuels pour 1961.

Répertoire Fiscal, jrg. 1963 - n° 1-2 :

P. Sibille, Deux années de législation fiscale 1961 et 1962. — R. Roelandt, La procédure fiscale contentieuse. — G. Faber, La législation luxembourgeoise régissant l'impôt des sociétés.

Revue Pratique du Notariat Belge, jrg. 1963 - n° 2482 :

J. Willockx, Vente publique à la suite de jugement contradictoire entre majeurs. — Procédure de vente volontaire. — M. Masson, Le legs particulier et le droit fiscal.

Revue de l'Administration et du Droit Administratif de la Belgique, jrg. 1963 - n° 5 :

Commerce. — Industrie. — Ravitaillement. — Droit constitutionnel. — Associations de provinces et de communes. — Baux ruraux. — Chasse. — Responsabilité. — Bibliographie. — Cultes. — Etat civil. — Loi communale, — Traitements et pensions.

Res Publica, jrg. 1963 - n° 1 :

J. Van Eynde, H. Vanderpoorten et J. De Saeger, Le point de vue flamand sur les relations culturelles et linguistiques en Belgique. — J.-M. Dehousse et U.

Destrée, Les institutions fédérales dans les projets des socialistes wallons. — Th. Baudin, L'organisation du culte israélite en Belgique. — Fr. Leoni, Les partis politiques en Italie. — P. Pettovich, La vie politique et les partis en Turquie. — V. Crabbe et F. Sonch, Les traitements des ministres des cultes en Belgique.

Recueil Dalloz (Parijs), jrg. 1963 - n° 20 :

Ph. Malaurie, Le contrôle des jugements étrangers. La règle du roi Carol.

La Revue Administrative (Parijs), jrg. 1963 - n° 92 :

J. Navarro, Souvenirs d'un Directeur d'Administration centrale. — D. M. Réflexions sur l'impopularité de l'Administration. — G. Thillier, Paul Valéry et la politique (III). Notes politiques de Valéry pendant la guerre. — V. Silvera, La structure du troisième gouvernement de la Vme République.

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'étranger (Parijs), maart april 1963 - n° 2 :

J. Castagné, Les défenseurs de l'intérêt social dans la procédure administrative non contentieuse de la République populaire de Pologne.

Archiv des öffentlichen Rechts (Duitsland), jrg. 1963 - n° 1 :

E. Kaufmann, Die Reparationsschäden. — W. Thieme, Der Finanzausgleich im Rundfunkwesen. — M. Bullinger, Staatsrechtslehrertagung 1962. — H. Schneider, Karl Zeidler †.

Bulletin de la Commission Internationale de Juristes, jrg. 1963 - n° 15 :

Le procès de Bogdan Stachinsky en République fédérale d'Allemagne. — Les élections en Amérique latine : Paraguay, Nicaragua, Argentine et Pérou. — Le régime militaire en Birmanie. — Les tendances contradictoires de la législation bulgare : réhabilitations et répression du « parasitisme ». — Le procès du coup d'Etat à Ceylan. — Les juridictions d'exception en France. — La déstalinisation du pouvoir judiciaire en Hongrie. — Les tribunaux ouvriers en Pologne. — Un procès politique au Portugal.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"